

**Roberti Tvrneri Devonii Oratoris Et Philosophi
Ingolstadiensis Panegyrici Dvo**

Turner, Robert

Ingolstadii, Anno M. DC. IX.

Roberti Tvrneri Sermo Panegyricvs De Divi Gregorii Nazianzeni corpore
Romæ ex diuæ Virginis æde in campo Martio ad Petri, summa pompa,
translatio. Ad Georgivm Stobaevm.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-69598](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-69598)

ROBERTI
TURNERI SERMO
PANEGYRICVS DE DI-
VI GREGORII NAZIANZENI
corpore Romæ ex diuæ Virginis æde in
campo Martio ad Petri, summa
pompa, translato.

Ad

GEORGIVM STOBÆVM.

Vid rerum nouarum agitur iam Ro-
ma, quæris? de Roma non ineptè sanè
queris, solet namque esse nouorum
monstrorum vel mater fœcunda, vel
altrix sedula. sin autem cogitas Gregorium ad Roma-
næ iam urbis gubernacula sedentem, vide sis ne pa-
rùm prudenter de rebus nouis quæras; cùm quantum
alij opera posuerint in pariendis nouis, tantum iam
iste figat in restituendis antiquis. obleuerat Romæ,
seu potius aula Romæ florens, Sacerdotes moribus pu-
tidulis sanè illis, & indignis ista, quam præ nobis fe-
rimus, vita irrepserat in nostros mores pro religione
species

*species pulchra, sed inepta; pro osculo sancto verbum
splendidum, sed fictum; pro ritibus sacris ceremonie
luculenta, sed mimice. non consector singula, ne (quod
est malevolentie) videar potius mores Ecclesie aper-
te malos perstringere, quam insigniter bonos predi-
care. quanquam quidni perstringam, & orationis
omni acerbitate persequar? sunt enim potius aule
noue prodigia, quam antiquae Romae praescripta. ali-
am iam formam induxit Gregorius, non istam impo-
litam, quam irridemus in rusticis: sed antiquam il-
lam, quae ita grauis est, vt habeat vrbauitatis salem
suauiter interspersum; seu potius ita vrbana, vt ha-
beat grauitatis gemmulam perpulchre intertextam.
vrbana est Roma (mi Georgi) & sine affectationis no-
ta sancte vrbana; grauis est Roma, & sine rusticitatis
labe decenter grauis; religiosa est Roma, & sine su-
perstitutionis macula pie religiosa; prudens est Roma,
& sine calliditatis nota sincere prudens. denique vt
multa conseram in vnum, quicquid haereticis Sacra-
mento penè contendunt Romam esse; id totum liqui-
dò iam iurauero, Romam non esse. obiiciunt scdam
esse, nitet castitate; irride commentum, vociferantur
esse superstitiosam, splendet religione; contemne con-
uitium, blasphemant sentinam esse improborum, est
asylum Sanctorum; detestare blasphemiam, seruit for-
tasse, qui ergo inepti homines ogganniunt Roma ape-
riri licentiae quandam quasi officinam? sed seruiat sa-
ne, quia seruire Gregorio summa est libertas. superbit,
qui*

quî ergo stulti homines eam contemnunt tanquam
 minuta angustaq; mentis abiectâ? sed superbiat pla-
 nè, quia ex veræ virtutis illustris fama ingentes colli-
 gere spiritus, ac planè superbire, ea demùm est animi
 perfectâ summissio. sed refellendæ hereticorû orationis
 stultæ, ne plus æquo videar impertire, reliqua vitia,
 seu veriùs conuitia, quibus Romã notant heretici, ex
 triuiis arrepta collige iam mente; & Romam certè
 miraberis contrariis virtutibus, tanquam stellulis, il-
 luminatam. humana est, vt non auersetur rusticos;
 simplex est, vt amet candidos; misericors est, vt non
 oderit hereticos; hospitalis est, vt mensa tectog; exci-
 piat Catholicos; exteris est ita domestica, vt domesti-
 cos tamen secernat ab exteris. quanquã exteros tam
 tenui discrimine secernit à domesticis, vt potiùs esse
 velit exteris extera, quàm domesticis nimis indulgē-
 ter domestica. miraris? sed vt mireris minùs, velim
 intelligas, Romam his omnibus ornamentis fuisse Gre-
 gorij vel exemplo cultam, vel beneficio cumulatam. ò
 fortunatam natã, Gregorio Pontifice, Romam: immò
 planè; ò fortunatum natũ, Gregorio Pontifice, mun-
 dum. siquidem videre videor tempus illud, in quo, suc-
 cisis vitiorû quisquiliis, errorumq; euulsis fibris, anti-
 qua illa pietatis religioniq; forma, tanquam noua se-
 ges, toti mundo denuò succrescat. antea fuerũt omnes
 partes, qua patet Christi nomẽ, putidæ lutulentæq; ad
 imitationẽ Romanæ vrbis: erũt iam bella & speciosa
 ad Romanæ vrbis exemplar. est enim exhausta senti-

na. antea fuerunt plerique praesules liberi, seu veriùs
 omni parte dissipati ad formam Romani magistra-
 tus, erunt iam ad similitudinem Romani magistra-
 tus solidi, disciplinaeque seueritate astricti. expolit enim
 omnia Gregorius, & ita expolit, hinc exemplo, illine
 consilio, vt in tanta tamque sincera summi magistra-
 tus actione planè putem diu non posse subditorum aut
 mores dissolutè fluere, aut mentes errorum prauita-
 tibus obstrictas fœdè extabescere. nosti (mi Georgi) no-
 sti, quantum sit momenti in nauclero ad nauem vel
 regendam consilio, vel euertendā negligentia; in pa-
 store ad ouem vel continendam vigilantia, vel incu-
 ria dissipandam; in capite ad corpus vel inficiendum
 contagione, vel integritate vegetandum; in summo
 magistratu ad populum vel prauitate corrumpen-
 dum, vel exemplo tenendum, certique doctrina ac vir-
 tutis limitibus coercendum. habebant in turpissimis
 rebus antiqui, ornare caput viridi colore: ad id postea
 politulum videbatur orbi. quid ita? quia id cultum
 videbatur & politulum Poppæe Neronis. crinis cala-
 mistris intortus languidiuscula priùs videbatur men-
 tis, ac mollitie quadam muliebriter fractæ, at postea
 inuri calamistris, placebat populo. quid ita? quia id
 placebat Domitiano. atque ne tempus perdam in nu-
 merandis principibus, qui mollicula aut flagitiosa
 mundo probarunt tanquam pulchra & honesta, satis
 iam sit, recognoscere in Pio V. quanti referat, Eccle-
 siam habere caput, non labeculis, tanquam vitiosis
 humo-

humoribus, infectum, sed religionis vitæq; sinceritate, tanquam apta æquabiliq; humorum conformatione, pulchrè coagmentatum. quanquam cur hoc volumus recognoscere in Pio V? satis hoc videmus in Gregorio XIII. qui ita nauclerus est, vt nullus scientior; ita Pastor, vt nullus vigilantior; ita caput, vt nullum integrius; ita summus magistratus, vt nullus iustior aut prudentior nostra ætate, ac haud scio an vlla possit inueniri. fuerunt alij Pontifices naucleri, sed hic volebat remum suum tangere litus solum Florentinum, ille Parmense: fuerunt alij Pontifices Pastores, sed hic malebat ouem vrbinatam benè curatam, ille Mediolanensem: alij Pontifices fuerunt capita, sed hic studebat humoris sui integritatē traducere in Flandriam, in Galliam ille. alij Pontifices fuerunt summi magistratus, sed hic potestatis suæ rem optabat in re Hispanica consumptam, in Italica ille, non vitupero iam reliquos Pontifices, quorum singuli singulas Ecclesiæ partes sumpserunt perpoliendas, sed laudo Gregorium, qui sic Italo est Italus, sic Bononiensi Bononiensis, vt etiam se aperiat Anglum Anglo, Germanum Germano, Iudæo Iudæum, Græcum Græco, Suecum Sueco, ac Hungarum Hungaro: denique qui suas omnes rationes cogitationesq; sic instituit, vt non certi loci certum se ostendat ciuem, sed totius orbis vel patrem, dum omnes comprehendit beneficentia; vel dominum, dum omnes deuincit auctoritate. ô si videres urbem, orbem diceres non urbem, & orbem non sin-

B

gula-

gularum prouinciarum labeculis inspersum, sed pietatis doctrinaq; praeceptis atque institutis sancte informatum: ut facile urbem, seu melius orbem agnoscas Gregorij tanquam antiqui magistri nouum discipulum. Roma namque Anglizat, idq; sine obstinatione summissè, Germanizat, idq; sine errore religiosè, Iudaizat, idque sine commentis Rabinorum Christianè; Gracizat, idq; sine schismatis nota Catholicè. violant fortasse tuas aures, teretes sanè illas ac rotundas, verba haec parum Latina. sed noli quaso esse tam lautus, ut non liceat mihi per te noua cudere verba, in nouis laudibus Gregorij: cuius virtuti non satis est facere magna, nisi faciat etiam illa, in quibus exprimendis sterilis esset lingua Latinae copia, si dictionis istius politioris ac Ciceronianae lege velimus teneri. nam Gregorium effecisse, ut Roma Hungarizet sine Turcismi litura cultè, aut Vandalizet sine stuporis crimine prudenter, nolui dicere, quia tanta in illis barbaris nominibus est vastitas, tamque penitus infixa, ut videantur vix posse limari, & ad Latinae elegantiae formam commodè traduci. quanquam nihil est necesse, ut verbis liberiùs nouandis, tanquam falsis coloribus, elegantem Latinae linguae faciem contaminem, cum aliae laudes Gregorij penè infinitae satis loquantur Deum singulari prouidentia hoc nostro tempore viuã in eo veramq; veri Pontificis expressisse formam. nam nihil sanè est in rebus humanis, quod quisquã Pontificum curauit diligentius, quàm istud
 Grego-

Gregorius, vt ad Pauli normam fiat omnia omnibus. senex est, atq; aded omnium, quos Sol videt, grauissimus, placet tamen seni surridere in carmine pueri, vt puer velit fieri pueris: Christianus est atque omnium sanè, quos tenet Ecclesia, sincerissimus, gratum tamen est Christiano supplaudere in veste neophyti, vt neophytus velit fieri neophytis: Princeps est, & omnium profectò, quos mundus habet, summus, iucundum tamen est principi commoueri in miseris pauperum, vt pauper velit fieri pauperibus, pauperè velle fieri pauperi, in homine est humanitas, in principe pietas, quid in principe summo? quid? in principe summo est misericordia summa, neophytum velle fieri neophytis, in homine est suauitas, in Christiano religio, quid in Christiano sincerissimo? quid? in Christiano sincerissimo est charitas sincerissima, puerum velle fieri puero, in homine est summissio, in sene prudentia, quid in Gregorio? quid? in Gregorio est summa perfectio. nam hoc illud est, bonum esse Pastorem; hoc illud, ponere animam pro ouibus suis; hoc illud, omnia fieri omnibus; hoc illud, velle anathema esse pro fratribus suis, quid? anathema pro fratribus? non quod quisquam quicquam debeat habere prius aut antiquius illa charitatis communionem, qua est Christo deuinctus: sed quòd Gregorius ad Pauli normam velit, quasi anathemati addictus, potiùs orbari voluptatibus ornamentisque omnibus, quibus boni & viui in terris, & mortui

circumfluunt in caelis, quàm non fingi & refingi senex in pueri, Christianus in neophyti, princeps in pauperis, Italus in barbari, vnus in omnium formas, vt vnus omnes in foelicitatis aeternae societatem asci-
 scat. quòd si fortasse paulò diligentius perquiras de
 ita virtutis aliquo facto illustriori nonne tibi ma-
 gnum videtur, eum vel Romam in mundo, vel mun-
 dum perpoliisse in Roma? magnum sanè, sed non sa-
 tis fortasse tanti Gregorij tantae personae sustinendae.
 quid? eum sic deposuisse Italum, id est, innatam pro-
 priae naturae vim, vt ad omnium se gentium vel for-
 mas Polypus, vel naturas Paulus effingat, nonne hoc
 satis? satis virtuti tritae & communi multorum, sed
 non satis fortasse gloriae Gregorij. etiamnum quæris
 maius? Paulum ostendi. vis Petrum? & Petrus est, &
 Paulus est satis sit tibi hoc tempore me id posuisse ver-
 bo, facto namque explico in vniuersa illa Pontificum
 historia, quã iam rudem & in classes coniectam per-
 polio. ibi enim Gregorium foelici conceptu satum edo
 in lucem, spe rectaq; indolis expectatione orno pue-
 rum, doctrina probisq; moribus limo iuuenem, iudicij
 maturitate, rerumq; vsu instruo virum, ac perpetuo
 quodam virtutum bonarumq; actionum filo perduco
 ad senectutem, ad Concilium Tridentinum, ad pur-
 puram, tandemque Pontificem informo auctoritate
 Petri, charitate Pauli, atq; eum pingo, quem sine ex-
 quisita multorum factorum appositione velim vt cre-
 das esse hoc tempore. quanquã ne ex eorum ego schola
 videar

videar Philosophus, qui fidem solent non tam extor-
 quere ratione, quàm emendicare auctoritate, placuit
 vnum eius triumphum post natam Romã longè glo-
 riosissimum indicare, tenuiq; colore meæ dictionis ob-
 scurè inumbrare. in quo eum videbitis tam magna-
 nimum, vt nihil ille putet terram totam afficere be-
 neficentia, nisi cœlum etiam comprehenhat beneficio.
 Gregorius Nazianzenus, qui virtutis doctrinæq; suæ
 fama & admiratione totum orbem impleuit, multos
 iam annos Romæ latuit perangustis obscuri tumuli
 terminis inclusus. quanquam autem is verè non dici-
 tur latere, quem Roma habebat, amabat, colebat: ta-
 men cum summos Ecclesiæ antisthetes debeat ornare
 non solum summæ vrbi summus honor, sed in summa
 vrbe summus etiam locus, voluit Gregorius suo Grego-
 rio id præstare, ne videretur latere: ac quod solum be-
 neficium impertire Sanctis iam gloria cœlesti fluenti-
 bus potest, corpus eius ex tenebris erutum aliò trans-
 ferre. quò? ad Petri. in qua æde quanquã omnia sint,
 siue spectes ætatem, antiquissima; siue fabricam, splē-
 didissima; siue famam, celebratissima; siue hominum
 pietatem, summa: Gregorio tamen suo Gregorius no-
 ster, heros heroi, sed viuus mortuo, curauit nouum do-
 micilium, quod & antiquissimis venerationis, &
 splendidissimis decori, & celebratissimis fama, &
 summis summæ gloria primas facile præripuerit.

Cum primum igitur increpisset fama de Grego-
 rio Nazianzeno transferendo, populus haret, senatus

gaudet. religiones consecratæ orant, ornant præfules,
 parant omnes, pro sua quisque facultate, vel florem,
 vel tapetem. vno verbo, tota vrbs rei expectatione ita
 commouetur, vt quantò maiori studio omnes tan-
 tum sacri corporis honorem expetierint, tantò mole-
 stiùs tulerint, diem honori huic semel dictum extra-
 hi ac prorogari. egrè namque ferimus omnes falli no-
 stram spem in rebus magnis, ac si res hæc condiantur
 voluptate, irascimur. quid si communi voto expeti-
 tæ? penè certè insanimus. vnde ignosces meo iusto do-
 lori, si subirascerer sacris virginibus, quibus corporis
 transferendi moram tribuebant. nam inter corporis
 primò transferendi famam, & corpus iam transla-
 tum, annus plus minus interfluxerat. quanquam e-
 nim facile putabam sanctum Gregorium libenter a-
 pud has sanctas virgines latere (iucundum namque
 fuit illi in tota vita latere, & in monasterio latere, &
 apud virgines latere) neque apud quas tam diu tam
 familiariter hospitatus est, ab illarum commercio
 suauissimæq; communionè voluisse aut segregari subi-
 tò, aut dimigrare libenter: in illam tamen opinionem
 magis propendebam, virgines has vel lachrymis ab
 hominibus, vel precibus à Deo elicuisse, vt sacra pom-
 pæ aut excluderetur spes, aut tempus extraheretur. ô
 quoties optabam sanctas illas virgines potiùs non il-
 lo loco esse, quàm D. Gregorium non summo loco fo-
 re? ô quoties reprehendebam lachrymas illarum vel
 mulierum ineptas, vel filiarum ingratas? cur enim

non paterentur, & libentes paterentur suum patrem, suum patronum, suum hospitem erui ex campi Martij tenebris? ex monasterij obscuri angustiis? Gregorius lumen fuit eloquentiae, latuit in campo Martio; quid eloquentiae cum Marte? Gregorius lumen fuit Ecclesiae, conditur in tenebricoso loco; quid lumini cum tenebris? fuerunt (doctissime Stobae) haec querelae meae, ut ab amore, pie; ut in sacras virgines, iniuste. nam Gregorij non fuit recusantis, non virginum flentium, quod honos sacro corpori decretus differretur (quanquam nec virgines fuerunt tam iniquae filiae, ut libenter se sinerent priuari tam dulcis patris praesentia, nec Gregorius tam ingratus hospes, ut à tam piis filiabus vellet ipso momento digredi) sed diuinae fuit prouidentiae, & spem primò excitantis, & moram deinde neccentis: ut dum mora spei tenerentur mentes hominum suspensae, spe mora studium honestandi corporis excitaretur ardentius. quarum enim rerum desiderio tenemur, illae ut dilatae dolorem, sic renouatae nescio quo modo studium excitant in animis hominum multò vehementius. quod in vlla vnquam re si eluxerit, in hac sanè eluxit maxime. quippè dum omnes dolent extrahi sacri triumphi tempus, ecce tibi Gregorius dicit triumpho diem tertium Idus Iunij quonuncio ita sunt mentes hominum ad studium ornandi sacri corporis inflammatae, ut si spe prius rei incertae tota vrbs fuerat commota, nunc certa triumphi expectatione tripudians, loco cessisse videatur. hic namque

legit florem, ille spargit; tapetem excutit vnus, alter insternit; alius putat frödem, dissipat alius; puluerem cogit seruus, effert auriga; numeros exquisitiores colligit poëta, flosculos orator; Græcus libat ex Demosthenis lepore, ex Ciceronis deliciis Latinus, quod afferant ad pompam illustrandam quid? illud quanti fuit stuporis, videre hinc scaturientem fontem in fenestris? illic in arido solo littus horrescens hædera, concha, lapillo? qua montem subsidentem in vallem, qua vallem subeuntem in montē? ac ne cogites magnum aliquod miraculum, arte isthæc fiunt omnia: nisi illud fortasse maius sit miraculum, omnia hæc arte tam affabrè exprimi, vt planè iurares viuum fontem non scaturire iucundiùs, verum littus non horrescere asperiùs, naturalem nec vallem cadere precipitantiùs, nec montem assurgere aptiùs. hæc etsi possint audientius videri summa, nobis tamen, qui vidimus, eiusmodi fuerunt, vt à transeuntibus, tanquam conuiuus, in plurima exquisitaq; dape, vel libarentur tanquam minutula, vel contemnerentur tanquam nulla. sternit Goliath David, litat Isaacum Abrahamus, cedit Abelem Cainus, quid deliniremur aquula scaturigine? excinditur Troia, tota Priami domus sordidata iacet in lachrymis, scapellis traicitur Cesar, quid littoris horrenti specie moueremur? Colinaus Carolo insidiarum pœnas morte pendit, Carolus in confessu Gallorum longè amplissimo necis authores purgat, Luteitia de sublatiis hæreticis triumphat, quid montis aut
vallis

vallis aspectu moueremur? leuia aspicientes non retinent, vbi texta, picta, ficta commouent, at hinc vel acus filo, vel penicillus colore, vel manus argilla illas res superius positas, tam mirifice expressit, vt ars videretur naturam non tam secuta, quam affecuta. quid narro illas pauculas res superius tactas? quicquid tenuit Flandria tapetum, tenuit exquisitissimos; quicquid adidit Gallia cadiu, adidit immanissimas; quicquid Italia inumbravit imaginum, inumbravit pulcherrimas: id totum iam Roma protulit, siue ad suae letitiae significationem clariorem, siue ad speciem triumphi Gregoriani illustriorem. denique ne aliquid videretur in tanto triumpho mancum esse, si nullus; aut non summum esse, si non summus de sancti Doctoris laudibus peroraret: Gregorius has Panigarole partes imposuit, viro sane verae germanaeque eloquentiae antistheti, ac penè dixerim Deo, habet memoriam. quam? si quam putas non tenacissimam, erras. videtur enim non loqui memoriter, sed recitare descripto, ita in multiplici, varieque picta oratione nunquam haesitat. orationem fundit. quam? si quam noto inferiorem summa, mentior. videtur enim non publice orare pro concione, sed ad regulam domi commentari, ita perpetuam dictionis seriem artis librili semper perpendit. nam siue vinciat periodum, & in quadrum redigat, admirareris Demosthenem; siue dictionem liberè sponteque fluentem edat, suspiceres Isocratem; siue flosculos interspergat ornamentaque dictionis, ama-

ves Ciceronem; siue nervos colligat firmamenta q̄ ar-
 gumentorum, obstupesceres Platonem. neque amor
 facit, vt illi aliquid affingam falsæ laudis (quanquam
 mirum in modum amo hominem egregiè oratorem)
 sed virtus eius omni parte enitens extorquet, vt de eo
 dicam, quæ possum infima, cum non possim, quæ de-
 beam, summa. frater est ex diui Francisci familia re-
 ligiosissimus, bellus tamen est, & ex nobilitatis disci-
 plina venustulus. atque ne fortè contempnas in Fran-
 ciscano venustulam vitæ rationem, ita frater est, vt
 in cucullo non affectet venustatem, ita venustulus ta-
 men & cultus, vt ames potius in cucullo simplicem
 hanc candidamq̄ fratris suauitatem, quàm in diade-
 mate forsàn regio illam aulici venustatem immodicè
 expolitam. surridet? surridentis formæ videtur di-
 ua virgo aspersisse leporem. dolet? dolentis orationi
 videtur Ambrosius inussisse motum. permulcet? per-
 mulcentis ori videtur Chrysostomus instillasse dulce-
 dinem. commouet? commouentis studio videtur
 Christus impressisse aculeos. denique ita est & pater
 sanctè religiosus, & Theologus solide doctus, & ora-
 tor omni laude cumulatus, vt nullum profectò alium
 Nazianzenus optasset sibi virtutis suæ præconem,
 quàm meum Panigarolam. hic ergò Panigarola con-
 sumptis omnibus eloquentiæ natureque viribus, ita
 Nazianzenum laudauit, vt vna in re tres amplif-
 simum sint fructum consecuti; eloquentiæ summa
 Panigarola, quòd Nazianzenum ornarit; felici-
 tatis

tatis Nazianzenus, quod Panigarolam habuerit
 praconem; iudicij Gregorius decimus tertius, quod
 Nazianzenum voluerit à Panigarola ornari, id
 est, Gregorium illum Graecae eloquentiae principem
 ab alio post multos annos Italo Gregorio. audisti ha-
 ctenus triumphii apparatus, vide iam ipsam pom-
 pam.

Tertio idus Iunij, sol, confecta sui orbis, ac stati
 curriculi altera parte, vix se nobis aperuit, cum popu-
 lus contra quam solet, cõuenerit, hinc curiosior ad sa-
 celli Gregoriani intuendam magnificentiam (ante
 namq; inclusum septis, & asserum, quasi aggerum, ob-
 iectu interseptum latuit) illinc religiosior ad corporis
 Gregoriani honorem amplificandum: vtrinque tan-
 ta contentione, vt viuus Gregorius si optaret suum sa-
 cellum honestari, non optaret, frequentius; aut mor-
 tuus Gregorius si cuperet suum corpus honorari, non
 cuperet sanè, sanctius nobis, qui Transalpinas partes
 tuemur, mirum sanè videri debet, quod dicam de po-
 puli Romani modestia, suauitate, lenitate. nam vix
 conuenimus aliquando Parisiis, Londini, Antuer-
 piae (quibus ciuitatibus nihil sanè habent Transalpi-
 nae partes elegantius aut suauius) ducenti, quin mox
 audiantur garritus muliercularum, puerorum va-
 gitus, hominum conuicia vel tuentium sua loca, vel
 inuolantium in aliena: vsque eò vt nulla comædia
 sit integra à tragædia, nulla nundina à contentione,
 nullum forum à iurgio, nullus publicus locus à fu-
 roris

roris odiq; vestigiis, penè dixeram, apertis notis. at
 quid Roma in tanta multitudine? quid? eunt, rede-
 unt, certo loco cōsistunt frequentissimi; sic tamē eunt,
 sic redeunt, sic loco certo consistunt, vt nec ire, nec re-
 dire, nec certo loco consistere videantur. nihil hoc, il-
 lud est, quod stupeas magis. vici, angiporti, fenestra,
 tecta, aliq; loca plurima excitata ad prospectandum,
 virginum, puerorum, virorum turbis opplentur, vt to-
 ta iam Roma se videatur certatim effudisse in plateas
 & conspectum hominum, in his tamen turbis nulla
 sunt turbæ. quid loquor turbas? Romani tanta hu-
 manitate sunt politi, ac naturæ quadam suauitate
 præditi, vt siue hæreant, siue terant numerosissimi
 viam à campo Martio ad sanctum Petrum, aut à san-
 cto Petro ad campum Martium duobus millibus pas-
 suum benè longam, tamen nec inuenis puellam ocello,
 nec vir puerum voce, nec puer virum petulantia, nec
 vir viram vultu violauerit: quin potius singuli
 cum singulis sic contenderint humanitatis officiis, ce-
 dendo hic, sequendo ille, vt videre: ut hic nolle ire, po-
 tius quàm præire molestè; aut iste nolle incedere, po-
 tius quàm procedere superbè. verùm populus Roma-
 nus etsi natura sua modestior sit ac religiosior, quàm
 vt velit sacri triumphis perpetuam seriem interrumpere,
 & descriptionem ordinibus variis pulchrè desi-
 gnatam permiscere: Gregorius tamen pro prudentia
 sua cogitans turbulentiore esse ac furentiore ex-
 ternum, quàm qui optimi populi optimo exemplo pos-
 sic

sit intra modestiæ septa contineri, interposuit aucto-
 ritatem, edictumq; carcere pecuniâq; sanxit, ne quis
 vel equus, vel currus (solent namq; in publicis specta-
 culis occludere omnes vias) post decimam sextam ho-
 ram intercurrentem viam (quæ à supplicanti-
 bus paulò post terenda erat) obsessam teneret. quare dum om-
 nes, honoris ille, curiositatis iste, utriusq; utraq; causa
 pleriq; vel mirabundi, vel venerabundi expectant:
 eccum tibi licitorum præf. etum cum sclopetariis vica-
 rium lustrantem, si quis contra edicti Pontificij æqui-
 tatem, supplicationi, quæ iam in procinctu erat, vi-
 am impediret. quoniam nisi graues essent futura
 præfecto partes, & summouendi plebem equosq;, si
 qui irruerent; & præscribendi ordinem, quem quisq;
 suum seruaret perpetua serie: illa cura incumbere
 præfecto viarum, ac statoribus consistorij, cærulea ve-
 ste ad talos dimissa, & baculo, tanquam caduceo, de-
 center ornatis, ut irent, redirent, præscriberent toti
 supplicationi, quomodo, quo ordine, qua lege esset pro-
 cedendum. verum horum opera & auctoritas cum
 latius nec pateret, nec patere possit, quam ad totam
 supplicationem, ut perpetua & quasi contexta conti-
 nuatione, prioris ordinis fini iungeretur sequentis
 initium: in singulis societatibus (ab his enim pende-
 bat omnis splendor) singuli sunt statuti, qui incita-
 tos reprimerent, tardos incitarent, raros & disiectos
 cogerent, densatosq; secernerent, atque in ordinem re-
 digerent. denique cum facile fieri potuisset, ut con-
 tentio

reutio inter societates de honore loci exorta, rem a-
 lioqui summo ordine descriptam dissiparet, ne vlla
 pars vel prudentiæ vel prouidentiae in negotio tam so-
 lenni possit desiderari, cauit Pontifex, ne quid cui-
 quã aut primus locus addidisse, aut vltimus detra-
 xisse hodie videretur: sed quem quæque societas lo-
 cum primum occupasset, eum illa tueretur, non suo
 iure ad præiudicium, sed Pontificia auctoritate, ad
 confusionem, quæ poterat ex illa contentione nasci,
 vitandam. dum via perpurgantur, dum societates &
 religiones conueniunt, dum populus est in expecta-
 tione, dum reliqui curant reliqua foris, quæ faciunt
 ad sacri triumphipompam, Episcopus, qui vaticano
 templo præsidet, aliq; præsules procurant negotium
 religionis in Ecclesia monialium apud campum Mar-
 rium. ibi enim erat corpus sancti. at quo modo erat
 ibi? virgines quondam Græcæ declinantes intestina
 bella, quibus Græcia id temporis miserabiliter consti-
 ctata fuit, Romam veniunt, repretiosa beneq; lauta
 instructa monasterium in campo Martio extruunt,
 ibiq; fixo suarum fortunarum, vitæ & sanctitatis do-
 micilio, imaginem diuæ virginis (à qua habet Ecclesia
 nomen) corpusq; diui Gregorij Nazianzeni, tanquam
 sacra spolia, è medijs Græciæ flammis erepta, ac Ro-
 mam perlata, honorificè reponunt. harum virginum
 sanctitas certis statiq; legibus & prescriptionibus re-
 ligiosè vincta, multas nobiles Romanas inflammavit
 in eiusdem vitæ studium imitationemq;, vt Græcis
 virgi-

virginibus Romana semper haecenus, tanquam noua
 herba, succreuerint; ac sancti Gregorij prece, diu a quae
 virginis tutela, tanquam caelesti rore irrigata, & Grae-
 cis Graecae virtutis memoriam conseruauerint, & Ro-
 manis Romanae magnanimitatis expresserint exem-
 plar, & utrisque verae gloriae trophaeum perpetuum
 erexerint. at quale trophaeum? quod & Graecorum
 superet Maeseolos, quod sanctum fuit; & Romano-
 rum obeliscos, quod perpetuum erit. in hoc ergo loco,
 procurata religiose re sacra, omnibusque peractis care-
 moniis, quas in tali negotio Ecclesia Romana habet
 praefinitas, ecce tibi horam decimam sextam, qua om-
 nes societates, religiones, ordines, partim venia pec-
 catorum plena inuitati, partim Pontificio edicto
 compulsi, se sistunt ordine, corpus sacrum honestaturi.
 Episcopus ergo dum corpus sublatum, atque in feretro
 honorifice positum curat non efferrit tanquam ad tu-
 mulam, sed praeferrit tanquam ad pompam: musici ac
 Canonici sancti Petri illo tempore acquisituri ius in
 tam sanctum thesaurum, altissima voce, flexionibus-
 que ad artem eleganter modulatis, excipiunt o Do-
 ctor optimè. & illud rei accommodatius adiun-
 gunt, surge sancte DEI. quam suauiter & artifi-
 ciosè modulantur, si roges: mentem videris habere nec
 intentam in scientiam eorum, qui hic hoc in genere ex-
 cellunt; nec infixam in prudentiam illorum, qui &
 solent & possunt in re summa curare omnia summa.
 sed loca prius notabo, ne postea importunè intercurrè-
 tis

ria supplicationis perpetuam seriem intercidant. pro-
 ceditur ab hac Ecclesia campi Martij non via, quæ re-
 cta & trita est in sanctum Petrum, sed ad pompam
 & commoditatem, paululum intorta. deflectitur e-
 nim ad viam illam, quæ à sue marmorea nomen ha-
 bet. inde itur ad viam, primò ad ium lateribus vtrin-
 que angustius inclusam, mox templi, quod diuo Au-
 gustino est sacrum, primam frontem latius aperien-
 tem; recta quæ transitur ad turrin sanguineam per ar-
 cum sancti Apollinaris. transeuntibus, antequam in-
 grediuntur arcum, duæ collegij Germanici partes ne-
 cessariò obiiciuntur; ac superato arcu, altera mox pars
 eiusdem collegij, oculis in dextram partem paululum
 deflexis, facile inspicitur. istinc ad sinistram si diuer-
 teris, platea est nec lata, nec longa ad viam illam (cui
 populus nomen Mariæ de anima ab Ecclesia indidit)
 & benè longam, & pulchrè latam. hac insistitur vsq;
 ad statuam illã melliti Pasquilli egregiè pulchellam.
 hæc via siue à forma, siue ab officiis verè pontificia
 ducit ad montem Iordanum; mons Iordanus ducit ad
 templum Martyrum Nazarij & Celsi, id est, ad vi-
 tam, cui à commutatione pecuniarũ, nomen Bancho-
 rum positum est. hæc deinde via per pontem Ælium
 & arcem Angeli, recta, pulchra, lata semper teritur
 vsque ad vaticanum. vides viam commodam, sed hoc
 nihil est vidisse, nisi id, cuius causa hunc viarũ sinuo-
 sum flexum sequantur, etiam videris. quærunt non
 viam, sed in via pompam; quærunt non flexum, sed

in flexu magnificentiam; ut cum via sit lata, pompa non obscuretur; & cum flexus sit commodus, magnificentia animaduertatur. quare per hunc viarum longiorem tractum nisi veneris in cogitationem pompæ ac magnificentiæ summæ, nec facis, quod exspecto à tuo iudicio; nec vides, quod queritur à mea oratione. quid? cogitas pompam, quam legisti in triumphis illis Pompeianis aut Cesarianis? magnam cogitas, sed non hanc, quam vellem intelligi, summam. cogitas magnificentiam, quam audisti in illis Cyri & Alexandri spectaculis? cogitas id, quod Zenophon potuit scribere bellè pulchrum, sed non hoc, quod deberem ego describere insigniter varium. Latine dico non oratorie; immò si vellem certè oratorie, non possem, cum omnis oratoria oratio deberet in hac re videri tantum Latina. nam si Liuius noster aut Zenophon, hic lectissima phraseos, ille vinctissima orationis summam laudem tulerint, in illis frondibus, arcubus, lapidibus, aliisque tenuioribus triumphorum ac spectaculorum rebus describendis, in nostris certè tapetibus, gemmis, imaginibus, emblematis, auro, argento, carmine, applausu, religione, & Zenophon esset tam exquisitè vinctus, & Liuius tam vinctè exquisitus, ut non possit dici, hic Zenophon, ille Liuius, sed vnus verè esset & Zenophon & Liuius, id est, vterque haberentur vtraque & facilitatis culta, & solida coagmentationis dote egregiè politus. afferunt namque res, ut nosti, & verbis suum pondus, & eloquentiæ

C

natu-

naturali cumulum. atq; vt taceam vestem pretiosissimam ex fenestris ac locis aditioribus pulchrè pendulam. flores operientes terram, frondem ornantem fores, tapetes suspensos ad parietem, artificis lautissima quæque exposita ad pompam: duo in primis erant ad ornatum splendida, ad magnificentiam per insignia, vnum totius vrbis commune, alterum proprium nostri collegij. quod commune fuit, habuit admirationem; quod proprium fuit, habuit stuporem. nam propria etsi cæco quodam amore, tanquam caligine quadam, mentes nostras oppleant, vt pessima nostra facile præferamus optimis alienis, illa tamen vox populi aures omnium vndique circumsonans fecit nobis fidem, Romam tam libenter celsisse nobis illa die, vt potius stuperet nostra, quàm miraretur sua. quidni stuperet Roma, se vinci magnificentia à collegio, ac quæ prima triumphos instruxit, triumphiforma iam superari à Germano homine, triumphorum, tanquam fumorum, contemptore? quanquàm ne erres aut de Romanorum virtute, aut de nostra mente, nec Romani sic stupebant, vt nobis nostra inuiderent; nec nos nostra sic amamus, vt ex iis vllam gloria partem ad nos velimus permanere, cum gloria hac, quanta quanta fuerat, Romæ ac Romanorum tota fuerat. nam quem admodum maioris gloria fuerat Numæ Pompilio ex Volcis cooptasse, ac disciplina fecisse Romanos: quàm Romulo ac Remo, defendisse, & natura lege edidisse Romanos: sic Romam urbanitate ita

te ita limâsse Germanos, vt Germani non se putent e-
 gregiè Romanos, nisi Romæ vincant Romam, maioris
 carè gloriæ est, quàm si arcus, statuas, trophæa exci-
 tâssent omnia. hoc die mirabar, stupebam Romanos
 mirantes, stupentes, Germanum factum sua discipli-
 na Romanum. nihil est, mirari, stupere, amant Ro-
 mani Germanos hodiè, tanquam suum nouum par-
 tum, tanta teneritudine, vt videantur non minori
 comprehendere beneuolentia Germanos iam factos,
 quàm illos antea natos Romanos. quare in vtroq; il-
 lo, quorum vnum dixi commune, alterum nostrum,
 admirare Romam: nec quicquam putes à me dici pro-
 prium nostri, commune Romanorum, quasi ipsi nos
 segregemus à Romanis, sed nostrum hoc, commune il-
 lud, vt singula secernantur à singulis. verùm ne te diu-
 tius teneam, illo die siue spectarè nostra, siue amarem
 Romana, ita fui extra me spectando, amando, vt Ro-
 ma videretur & cœlum propter religionem, & propter
 pompam terra. de cœlo cogita, de terra vide. inter om-
 nia magnificentia opera, illud maximè splendebat, ac
 splendore suo ipsas hominum acies planè perstringe-
 bat, quòd à templo S. Nazarij & Celsi, quod in Ban-
 chorum platea supra posuimus, parietes omnes, pon-
 tibus latera vtraque, fenestræ, ostia fuerant instrata ta-
 petibus vel arte tam affabrè factis, vel auro tam pre-
 tiosè intextis, vel gemma tam bellè distinctis, vt du-
 bites vtrum insignius, aurum arte, ars auro, an vtroq;
 gemma. id tantum possum dicere, omnia tanti fuis-

se, vt hic putarit se rem exaggerasse, si scribat valere
 omnia centies millibus aureorum; ille, si dicat Indi-
 am nihil habere pretiosius; vnus, si Praxitelem, al-
 ter, si Zeuxem putet hic superari. at horum singulo-
 rum quicquid putas, nihil putas, cum omnia simul
 si dicantur, infra rem dicantur: vt maiorem sane pu-
 tem me iudicij laudem laturum, si taceam omnia;
 quam eloquentiae, si scribam singula. taceo igitur re-
 liqua, & quod in Iphigenia extremo luctu Apelles, si-
 lentij quodam quasi sacro integumento inuoluo, vt
 summum ac praeclarissimum quod vellem, quò minus
 possum dicendo assequi, et si singula dicam; eò tu faci-
 lius assequaris intelligendo, dum taceo omnia. id so-
 lum non taceo, viam totam hanc à Banchis ad vati-
 canum, quasi tabernaculum, superne intentam ad o-
 pacandas plateas, ac calores pellendos, qui illo tempo-
 re solent esse aut haerentibus periculosi, aut proceden-
 tibus molesti. quod quidem tantum faciebat ad orna-
 tum, vt vix spectares commoditatē; tantum ad com-
 moditatem, vt facile contemneres ornatum. magna
 ista sunt, sed quid collegium Germanicum? superatur
 auro, superat ordine, ordo facit pompam; vincitur ga-
 za, vincit amore, amor parit magnificētiam. est quod
 terogem hoc loco, vt patiare meam diligentiam esse
 in ista descriptione minutam. nam in reliquis rebus
 etsi minuta diligentia sit iocularis, filij tamen dili-
 gentia minuta in matris rebus describendis habet si
 non voluptatis salem, certè excusationem amoris. at
 colle-

collegium Germanicum ita est mihi mater, ut filium non me putem esse, nisi eius minuta & colligam, & adamem. quæ ut videas clarè, primùm intelligas, ex collegij Germanici tribus illis lateribus, quæ suprâ monui transeuntibus esse obiecta in supplicatione, vnum esse, quod multis, ut videtur, parietibus, à reliquo collegio disclusum, templo sancti Augustini ex altera parte respondet. hæ omnes partes tapetibus elegantissimis, imaginibus diuum Gregorium exprimentibus, ac per insigni charta rufa, frondis, ac rosæ varietate distincta sunt & ornata idquæ tanto artificio, ut probè intelligas, amor quàm facile fingat homines vel rudes, ut sectentur polita; vel pauperes, ut contentur magna. quia defuerat trophæum, trophæi magnificentiam constituimus in versu: quia gemma non aderat, gemma pompam instruximus in fronde. frondem pro gemma inuenit amor, frondem gemma fecit meliorem amor. amor acuit, amor polit. sed ut ames nostrum amorem magis, aduertas ordinem, quo res rebus fuerunt contextæ. parietem infernè insternebant tapetes, supernè illa, quam descripsi, varietas, ex multis rebus tam commodè nexa, ut rosam charta rufa colore infecta, ac Nazianzeni imaginem versus omni parte elegantes vtrinque semper includerent. ac ne planior illa forma perpetuò continuata minùs placeret, effectum est si non studio, certè commodè, ut frondes arte in longiorè speciem complicatæ extarent, ac singula à singulis eleganter secernerent.

in quibus etsi omnes mirabantur omnia, laudabant tamen, doctus versum, curiosus rosam. at quam, queso, rosam? arte quidem factam, sed ex auro, vario colore, ac concisa charta tam eleganter factam, ut nullus sanè hortus protulerit nativo colore & reliquis partibus pulchriorem aut perfectiorem, non conabor describere folia pulchrè extantia, semina inclusa, ac radice non benè forma nutantia, maculas varij coloris decorè inspersas, spinus hinc inde horridiusculè implexas. nam ars, quam diuersi inueniunt diuersam, in vna rosa exprimenda superat omnem orationem; ut putem sanè naturam ipsam sup-
 puduisse, qua rosam profert semper eandem, se ab artis hodiè varietate fuisse victam. quid? quòd sancti Apollinaris arcus, qui necessariò in venientium oculos incurrit, fronde, flore, pictura, imagine, rosa, alia varietate sic ornatur, ut aurum gliscens, ars varia, ordo pulchrè descriptus omnium animos stupore defixerit? satis fortassè de ornatu reliquo vin' iam tandem aliquid de versibus? omnes ascribam, ut si reliqua nostra displiceant, hi sanè placeant, artis pi-
 que amoris notis perinsignes. primum carmen habet apostrophem ad Nazianzenum, apostrophe habet perinsignem contentionem & amoris inflammati in diuum Gregorium, & honoris Gregorio Pontifici debiti. ille inuitat Nazianzenum ad se, iste diuum Gregorium cedit Gregorio parenti. vides sensum, lauda artem.

Nazian-

*Nazianzene pater toties mutare sepulchrū,
 Et noua quid toties querere tecta iuuat?
 An quaris, qui te demū amplectatur amico
 Hospitio, & hospitij candida iura colat?
 Huc diuerte precor, nec nostrū despice limē,
 Hic fas aeternam constituisse domum.
 Sin, ut fama est, te Petri successor & haeres
 Gregorius vocitat limina ad alta Petri,
 Gregorioq; patri cedo, Petroq; magistro:
 Nil miror, i, Petri tecta superba cole.
 Tu modò cōmunem mecū defende patronū,
 Hospitiumq; hospes hospiti in arce para.*

*Quinque sunt Diui tumulo in Ecclesia nostra ob-
 tecti, omniq; officio à Romanis & nostris piè culti,
 utpotè quos virtus ardensq; charitatis studium laude
 martyrij ornārant. his afficta fuerunt prosopopæia,
 singulis singula, quæ habent artem, aut si artē fortas-
 sè non magnam vides, decori certè speciem tam ma-
 gnā, ut debeas videre. fuit Eugenius nobilū, at à no-
 bili quid expectes, nisi Tyaram? dicit Tyaram. fuit
 Auxentius Sacerdos, at à Sacerdote quid speres, nisi
 Diuos ac sydera? loquitur Diuos & sydera. fuit Ore-
 stes miles, at à milite quid velles, nisi Armeniam, Ca-
 padociam, Romam? fulminat Romam, Armeniam,
 Capadociam. fuit rusticus Nardarius, à rustico quid
 optares, nisi victum? victum precatur nobis à Grego-*

rio, quo soueamur peregrini. fuit ignotus Maxentius. praeo tamen est fama, ut videatur hic decori lex violata. sed quid feceris istis? videntur non arte pungere versus, sed effundere fortuito, ut mirer in versibus istis non hominum iudicia, sed Dei spiritum, quo concitante, homines vel nulla arte tincti, vel artem non ita magni facientes scribunt ad decori normam. sed ponamus Sanctorum prosopopaeias, ut iudices tu, id quod finguntur loqui, qua arte & quo iudicio finguntur loqui.

EUGENIVS NOBILIS
ad Nazianzenum.

*Construitur Petro Diuis distincta Tyara,
Magne pater, te apicem summa Tyara
manet.*

Carmen est obscurius, ut facile agnoscas nobilem in hac politiori literatura non multum fuisse versatum. sed versus fortasse Eustratij & elegantior & clarior, quae Eugenio amico potest inuri obscuritatis nota, totam vel abstergit, vel tegit.

EVSTRATIVS AD
Gregorium N.

*En patria nostra Sol, tecum oriente, coortus;
A patria tecum, cum sepeliris, abest.*

AVXEN-

A V X E N T I V S A V R E C E N O -
rum presbyter ad eundem.

*Cingitur innumeris Diuorum vrbs Romula
gemmis;*

Has gemmas inter, syderis instar eris.

O R E S T E S M I L E S

ad eundem.

*Non piget, Armenia, Romam petiisse, re-
lictā:*

Hic fas Cappadocem cernere Gregorium.

N A R D A R I V S R V S T I C V S

ad eundem.

Hic ego Gregorij foueo Pastoris alumnos;

Si quid Gregorium diligis, hosce foue.

M A X E N T I V S I G N O T V S

ad eundem.

*Tu quoque lux Asia Romanas tendis ad arces,
Scilicet vt toto clarius orbe mices.*

*Sed cum in singulorum prosopopæis non satis vi-
deatur amor noster expressus, prosopopæiam effecimus
vnam omnium: vt quem nostrum singulorum amo-
rem singuli sancti non poterant inumbrare, omnium
omnes liberius & copiosius effundant.*

C 5

DIVI

GREG. NAZ. TRANSLATI
 DIVI COLLEGII GERMANICI
 tutelares omnes ad Gregorium
 Nazianzenum.

*Quot cælum stellis, totidem vrbs micat in-
 clypea Diuis;*

Hos inter, veluti Cynthia plena, nites.

*Haftenus pro nobis loquuntur Sancti, cur non nos
 pro nobis? loquimur hisce versibus, in quibus videbis
 amorem, amabis iudicium.*

COLLEGIVM GERMANICVM
 ad Gregorium N.

*O lux Christiadū, cæli decus, & decus orbis,
 Notus es Eois, notus es Hyßperis:*

*Eccenouum solē Arctous vocat orbis, & orat,
 Vt tenebras clara lampade disicias.*

*Nilopus hinc migrare, arctos huc mittit a-
 lumnos,*

Horum corda tua luce nitere sat est.

*Et si omnia hęc sint ad sensum peregregia, sensus
 tamen amoris acrior est, quàm vt in tam paucis possit
 esse consumptus. intexuit ergo alter suo carmini amo-
 rem dubitantem de hoc vel triumpho, vel funere. ci-
 neres loquuntur funus, pompa loquitur triumphum.
 sed ex versibus expedi mihi quæso vel funus vel tri-
 umphum, aut si non possis, lauda hominem, qui in
 qua-*

quatuor versus simul illigauit funeris luctum, & triumphum latitiam, idq̄ tam dubia oratione, vt & ames in funeris forma pompã, & lugeas in triumphum pompa funus.

Vtrũ Gregoriũ funus video, an ne triumphũ?

Pompa triumphalis, clausura funerea est.

Quid feretrum, cineresq̄ volunt, si est ille triumphus?

Sin funus, quid agunt agmina læta chori?

Scilicet inuectum claro super astra triumpho

Roma triumphali funere ducit ouans.

Sed ne Gregorius, qui viuis pia sensa in numeros illigauit, sepe, artificiosè, libenter, mortuus non videatur capi poëseos suauissima modulatione, affinximus Gregoriũ prosopopœiam, qua siue poëtulis poëta versus, siue amantibus amans pietate respondet egregiè.

D. GREGORIVS NAZIANZENSIS
ad amantem Poëtam.

Miraris cur Roma vetus me relinquere tem-

Inq̄ Petri tectis poscere tecta mihi? (plũ,

Desine mirari, Grauis tibi missus ab oris,

Nuncius en adsum, gaudia magna ferēs,

Affore mox tempus, quo sese subdat habenis,

Imperioq̄ tui Gracia tota patris.

Gregorium, qui tam fausta precatur Sedi Romanae, nonne ornaremus? ornamus, proq̄ tam scelici auspicio

*spicio consecramus & diuo templa, & pio laudes, quas
ultima solum dies obruet, & ne vltima quidem ob-
ruet. sed prius inuitabimus te ad templa, mox subte-
xemus laudes, pro vario affectu varias.*

GRATVLANTVR SEQVENTES

Gregorio de templo Gregoriano,
alius alio modo.

*Quas tibi Gregorius, referēs tua nomina po-
Egregias ades, Diue benigne, subi. (nit,
Sic te olim gentis summus moderator Eoē
Alto conspicuum collocat in solio.*

*Quē Deus in terris tanto dignatur honore,
Quantus in aetherea sede beatus erit?*

Carmen in eandem sententiam.

*Orbis Roma caput stellanti cincta corona
Te, pater, in summa ponere fronte parat.*

In eandem sententiam.

*BiZati ede locat viuum terra arbiter; urbis
Aede locat bustum clauiger athereus?*

*Quid par Gregorio est? unum, suprema pote-
Vtrag, suprema Sedis honore colit. (stas*

In eandem sententiam.

*Fallor, an athereus tibi tātos cœtus honores
Inuidet? in Diuos si cadit inuidia.*

Mutua

*Mutua sed superas deuincit gloria mentes,
Totum hac pompa iuuat religiosa polum.
O te fœlicem, qui vni dum altaria ponis,
Omnes cœli colas in tua vota trahis.*

In eandem sententiam.

*Semistructa, pater, piguit sub tēpla venire:
Sol latuit, festas obruit vnda vias: (Sol,
Nunc facilis perfectamigras in templa, nitet
Immodicos astus temperat aura lenis.
Credite mortales, Diui perfecta requirunt,
Nec cœlo assuetos semiparata iuuant.*

In eandem sententiam.

*Marmoreum struitur tibi, Nazianzene,
facellum,*

Quale optet rutulis Sol habitare comis:

*Exoriare aliq̄s superũm de sanguine Prasul,
Qui magno statuas nobiliora Petro.*

*Immò Gregorio fingis qui ex marmore sedē,
Viue diu, vt ponas aurea tect̄a Petro.*

*Quid? putan' hac sensa sumpta ex media Catulli,
Tibulli, Virgilij, Ouidij sæce, ac non potiũs cogitatio-
nes ex ipso cœlo delibatas? videntur sanè summi ho-
nores D. Gregorio habiti in cœlis, quem diuina qua-
dam vi & Imperator in occidente auctoritate sum-
ma, & in oriente Pontifex summo templo debebat
ornare,*

ornate,

ornare, nonne est hoc neruosum? neruosum, id colligunt primus & secundus. possunt sanè cœlites inuidere Gregorio tantam templi magnificentiam; sed non inuident, cum in cœlo singulorum sic sint singuli honores, ut propter illam illorum cum diuina voluntate consensionem arctissimamquæ coniunctionem, omnium sint omnes. vnde sanè efficitur scœlicem esse Gregorium Pontificem, qui in Gregorio Nazianzeno totum cœlum sibi videatur obstrinxisse religione beneficij, nonne est iste sensus peracutus? peracutus, eum pede & numero astrinxit tertius. est certè omnium omnibus precibus eliciendum à Deo, ut terra ipsa pariat, aut cœlum è suis sedibus alléget, qui Petro excitet pulcherrimum templum; sed fac, Deus, ut nullus è cœlo demittatur, sed Gregorius in terris ad hoc seponatur, qui ut Gregorio Gregoriana, sic Petro summa & vult Gregorius, & potest Pontifex figere monumēta, nonne hoc explicat Gregorij Pontificis munificam pietatem, Gregorij sancti summā scœlicitatem, sacelli Gregoriani singularem magnificentiam? explicat sanè, id conatur quartus. Roma caput vult Gregorium, tanquam gemmulam, nitere in sua fronte, nonne lepidum est? lepidum, id ludit quintus. noluit Gregorius migrare in Petri adem hyeme, cum Sol abderet suum caput, & pluuia copiosius decidens omnia cogeret in lutum: æstate voluit, cum Sol, & via; omnia aperirent commoda omnibus. quicquid enim volunt Sancti, perfectum id volunt, & omni parte cumulatum.

istud

istud ultimo epigrammate persecutus est ultimus. sed
 aduerte, quaso, ultimum versum. nonne noëma est?
 nonne concisum est? nonne pulchrum est? sed ineptus
 sum, qui impedio tuum cursum, cum satis videas om-
 nia esse tam facilia, tam pulchra, tam ingeniosa, tam
 lepida, ut contra quam sentiunt quidam, agnoscas
 nostros posse & Catulli lepiditatem acutam, & Ovi-
 dij foelicitatem tersam, & Tibulli inuentionem acrem,
 & Virgilij ingenium diuinum assequi, si paululum
 nervos intenderint. quid tibi videtur de sequente
 poemate?

*Rex vigil, infesto qui circumcingitur hoste,
 Suprema virgiles urbis in arce locat:*

*Gregorium sic Gregorius summam urbis ad
 arcem,*

*Qua Petrus est, vigilem ducit & ipse
 vigil.*

O bellam comparationem. rex hostium insidiis im-
 petitus, ac periculis vndique obsessus, aptissime vigiles
 locat in arcibus: nisi aptius fortasse in summa Petri
 arce locet Gregorius Gregorium, id est, vigilem vigil,
 summus summum. reliqua, quae de templo quid ha-
 bent, tenuiora fortasse sunt, quam ut ex eorum le-
 ctione possis capere voluptatem. patere tamen illam
 tantulam, quam afferunt, influere in aures mentem-
 que tuam. nam sic amo collegij nostri omnia, ut om-
 nia velim recensere.

DE

*Gregorio eximios templi largitur honores
Gregorius, templo dignus & ipse pari.*

Aliud.

*Aurea Mygdonio rident tibi marmore tem-
Egregio egregij munere Gregorij. (pla
Iam licet interdum spernas cœlestia tecta,
Cui stent in terris amula tecta polo.*

Aliud.

*Si Nazianzenus supera descendat ab arce
Ac tam magnificum contueatur opus:
Forsitan hac specie captus, tua templa tenere
Malit, in aethereas quàm remeare domos.*

Duo vltima epigrammata etsi contra legem Poë-
tis ab Aristotele positam, ita assurgant supra natu-
ram, vt videantur præ se ferre non tam hyperbole or-
namentum, quàm mendacij luculenti puerilem spe-
ciem, tamen ea æquabilitate bene coagmentata flu-
unt, vt non facile possis contemnere. satis iam fortasse
videntur nostra carmina honestasse Gregorium in
templo, audi nunc eius reliquas laudes quibus versi-
bus intexuimus.

CARMEN IN LAUDEM

Gregorij Nazianzeni.

*Constantinopolis gemino splendore nitebat,
Et sede Eoa, Gregorioq; patre:*

Nescia

*Nescia mox gemino splendore nitere, fugavit
Gregoriū, geminis nunc tegitur tenebris.
Roma sed excipiens duplicato sole lucebit,
Cælum syderibus quàm magis atra micat.*

Aliud.

*Spernis adhuc viuēs claros orientis honores,
Virtutes vltro quos peperere tibi.*

*Et vita dudum functo ter maximus orbis
Arbiter, Hesperij templa superba dicat:
Sic quos sol oriens quondam malè dempsit
honores*

Hos tibi nunc gaudet sol reparare cadens.

Aliud.

*Hesperiam in magnā cum venit nobilis he-
Plurima lux oras venit ad occiduas: (ros,
Solis & occasus subito concessit in ortum,
Et nox hinc cessit, cessit & inde dies.*

Aliud.

*Virtutem, noua Roma, tuam pater expulit o-
Roma vetus festo suscipit ossa sinu; (lim,
Profuit exilium, meritos cumulauit honores
Roma vetus, debet quos noua Roma tibi.*

Aliud.

*Naxianzene tuas virtutes nouit Eous.
Deerat adhuc, qui te nosceret, Hesperius.*

D

Id

*Id iam Roma facit: perfecta est gloria, nouis
Iam tua sol oriens nomina, solq; cadens.*

Aliud.

*Hesperio fulget capiti, qui fulsit Eoo,
Sol cadit exoriens, exoriturq; cadens.*

Aliud.

*Martius Eoos fugienti campus honores,
Gregorio fasces subiicit Hesperios.*

Aliud.

*Quid mirum, si Roma nouo micet aurea sol?
Finibus hunc pepulit Gracia caca suis.*

Aliud.

*Caca tuo es merito, repulisti Gracia lumen,
Illustrat templum quo Deus ipse suum.*

His omnibus versibus comprehenditur Gregorij
virtus tam insignis, vt illius virtutem & doctrinam,
honor verus veraq; religio videantur semper vestigijs
quasi persequi. si orientis plagam tueatur, in oriente;
si demigret in occidentem, in occidente religio. verã-
que gloria videntur velle domicilium collocare. ma-
gna quidem hæc laus est, & multorum Sanctorum
communis, illam tamen Poëta supra tam ingeniosè
carmine effingunt, vt D. Gregorij videatur propria. in
quibus etsi omnia sint siue ad voluptatem conditio-
ra, siue ad vtilitatem insigniora; tamen illæ perillu-
stres antitheses Solis nunc orientis, nunc occidentis.

illa

illa perbella contentiones vel Gregorij fugientis honorem, vel honoris persequentis Gregorium, ornant artem tanquam emblemata, aut potius tanquam nerui vinciunt sensum. sed rem docent fortasse clariùs, atque amplificant elegantius sequentes Poëta. quorum notiones inuolutas vt elicias faciliùs, id intelligas, D. Gregorium, dum Byzantinorum mores fluentes Euangelica doctrina lege deuincire conatur, tantam in se principum virorum inuidiam concitasse, vt cedere dignitate, ac penè in solitudinem se abdere cogeretur. sed illa Gracia pœna iustissima proposita est, vt cum iugum Christi leuissimum velit subterfugere, Turca grauissimam seruitutem cogatur subire.

IN LAUDEM GREGORII
Nazianzeni Carmen.

Iapponia gentis, & diuitis ostia Gangis,
Roma, tuas leges, & tua sacra petunt.
Gracia at illustres violat dum perfida Diuos;
Et refugit Latij præsulis imperium;
Excidit imperio, terris inuisa poloque,
Mite iugum fugiens, fert iuga barbaria.
At tu dum profugis ornas altaria Diuis,
Roma, tibi adiungis fœdere cœlicolas.
Sic terra pelagoq; tuos extendis honores,
Sicq; nouũ imperiũ, sic noua sceptrã paras.

D a Aliud.

Aliud.

*Theologū Graius praesul vero ore tonantem
Negligit, at Latius Theologi ossa legit.
Scilicet ille nefas nullū est immanius unquā
Ausus; at hic nullum clarius egit opus.*

Aliud.

*Aede sua exturbat viuum Byzantia tellus
Gregorium; cineres vrbs capit aede sua.
Cōstātinopolis velut hoc dedit omine pœnas,
Sic Roma hoc fœlix omine semper erit.*

O acumen plusquam Chrysispeum scribunt Astrologi eandem stellam in oriente, quod solem anteeat, dici Luciferum; in occidente verò, quod solem perpetuo quodam cursu subsequatur, Hesperii trito nomine signari. Poëta noster ludit apta similitudine Gregorium Christo tanquam soli, si orientem suæ gratia radiis illustret, Luciferum; si occidentem suæ lucis claritate perfundat, Hesperum esse. pulchra sanè comparatio, qua singula singulis tam concinnè respondent, ut mirer ingenium. sed non minùs fortè placebunt reliqua.

Aliud.

*Dum sol iustitiæ terras lustraret Eoas,
Nazianzene, Asia Lucifer alter eras:
At simul ingratas viduauit lampade gētes,
Et cursum populos flexit ad Hesperios.*

Sub-

*Subsequeris solem, Hesperias & diligis oras,
Lucifer alter eras, Lucifer alter eris.*

Non tam certè facit natura certa lex, vt soli eadem stella; quàm artis elegans inumbratio, vt Christo idem Gregorius videatur & Lucifer & Hesperus.

Aliud.

*Gregorium insanos mores dū legibus aquis
Corrigit, eiectum videt ab arce Deus.*

*Tum sic alloquitur, cœlis dignissime, terras
Desere; conspectum non meruere tuum.*

*Sedibus athereis animus, nostroq; fruatur
Aspectu, nihil hîc, quod timeatur, erit.*

*Vrbs sacrorum, orbisque caput Roma inclyta
condet*

Seruandū extremā corpus ad vsq; diem.

*Immò etiam similis pietate & nomine pastor
Insigni, augustam construet arte domum.*

*Hîc tibi maiores laudū seruantur honores,
Quàm fuit à Gracia dedecus inuidia.*

Aliud.

Obuia cœlesti surgent cum corpora regi,

Qualia tum cœlo sydera Roma dabit?

Principibus iunctus tum, Nazianzene, fereris,

Principibus vita iunctus, vt imperio.

D 3 Aliud.

Aliud.

*Constantinopoli viuens, sed mortuus vrbi
Inuigilat; dispar exitus officij est.
Despicitur viuens, colitur sed mortuus, an
mos*

Eous tantum distat ab Hesperio?

Per insignis est antithesis, qua uiuo mortuus, Constantinopoli Roma, Eoo mori mos Hesperius quasi e regione respondent tam apte, vt penè later Gregorium vel superbe contemptum à Gracis, vel officiosè cultum à Romanis subministrasse lautam exquisitamq; materiem & Poëta, vt sit lepide artifex; & Ecclesia, vt sit insigniter felix.

Aliud.

*Diue, quem summus Latio Sacerdos,
Mille quem patrum celebrant Tyara,
Clara quem circum volitans Quiritum
Turba salutat.*

*Diue, facundis docuisse gentes
Cui datum verbis, stolidamq; doctis
Heresim scriptis domuisse cæli
Fulminis instar.*

*Diue, quem tellus generosa cælo
Fudit, & cuius tenebris beatos*

EXTA-

*Extulit mundo cineres fidelis
Pastor ouilis.*

*Sydus ô clarum, peregrinus ultra
Non eris Roma, medius sed inter
Principes stabis, decus occidentis,
Et pater urbis.*

*Vade nunc fœlix, pete vaticanum,
Et tuam sedem placida quietis
Vise, qua maius nec uterque mundi
Viderit axis.*

Aliud.

*Obscura illustres cineres contexerat urna,
Nunc meritò insolite lucis honore nitent.
Quod fecit viuus, fecit quoq; mortuus, imas
Dum sedes quarit, sternit ad astra viam.
Disce hinc, qui alta petis cœli, dum splendor
Eoi.*

In Latio latitat, clarior inde emicat.

Diuinus sensus, diuinum carmen, vt putes fuisse
Paulum, sinxisse Ouidium. nam sensus facit Poëtam
Paulum, versus facit Paulum Poëtam: ita ille sen-
tit de summissa mente altè, ita hic narrat de graui
re artificiosè, quanquam si roger sententiam, mal-
lem istic amari pium Paulum, quàm suspici venustu-
lum Ouidium. quæ sequuntur carmina, non idèd re-

ieciimus in postremum locum, quia nihil habebant
sciri (habent namque suum genium) sed quia lau-
dem sancti cum laude Pontificis ac templi ita impli-
cuerunt, ut ad certum aliquod caput non potuerint
reuocari.

*Eoas Draco seruat opes, non poma; neque
hortis*

Hesperidum vigil est, sed vigil ad Petri.

Protritum id est de Dracone, qui excubabat ad
poma Colchidis. hoc Poëta refert ad Gregorium Pon-
tificem, cui à Dracone, quem praefert in insignibus,
nomen ponit Draconis, eius tamen, qui intendit a-
ciem non in poma orientis, sed in opes, Gregorium
nempe Nazianzenum, neque hoc in hortis Colchidu
seruus, sed in ad Petri Pontifex.

Aliud.

Gregorij vigilant duo Petri ex arce, sed alter

Excubat alta etiam Diuus ab arce Dei.

Non pastor de valle, suum sed spectat ab alto

Monte gregem: gaude Roma beata tibi.

Gauisura magis, cum te spectabit & alter

Alto ex monte alta Diuus ab arce Dei.

Sensus clarus est, sedere scilicet in vigilia, ad Petri,
duos Gregorios. felicem Romam bino vigile. hinc è
caelo, illinc è Pontificatu, feliciorum futuram, è caelo
cum fuerit vterque vigil.

Aliud.

Aliud.

*Dum Græcus summi pastoris Episcopus vlnis
Excipitur, Petrus vidit, & obstupuit:
Mortu⁹ en viuū, summos en vincit honores
Pauper, ait. tantum vita beata potest.*

*Somniat Poëta, sed non sine iudicio Christiani;
iudicat Christianus, sed non sine somnio Poëta. ita
tamen vtrunque vterque, vt careat & iudicium hoc
peruersitate Christiani, & somnium illud vanitate
Poëta.*

Aliud.

*Te genuit Pontus, didicit te multo magistro
Sed Ponto & Ponti fluctibus aqua fides.
Roma tua arato quæ pignora pectore clausit,
In Petra cassum lumine pectus habet.*

Hoc Carmen referas ad templum.

*In mare prouoluens flumē de rupibus undas
Rursū agit occultas prima sub antra vias:
Sic quoque Gregorium mundi de gurgite
fas est*

De Petro natum flumen adire Petrum.

*Bellè, siue flumina spectes effusa ex mari, refusa in
mare, siue Gregorium ames fluentem ex Petro; reslu-
entem ad Petrum. quippè non rectiùs videtur natura
deriuare flumina in mare suam originem, quàm ars
Gregorium referre ad Petrum suum parentem. vtro-*

biq₃ exitus, vtrobiq₃ reditus, vterq₃ vtrobiq₃ rectus, di-
 uersa tamen venula, ibi natura, hīc artis. quid mora-
 ris tantulum diuersum? cū ars & natura duos ri-
 uulos reuocent ad duos fontes tam aptè, vt si præferas
 ibi arti ingenium, requiram iudicium; si hīc natura
 artem, desiderem ingenium. hæc carmina. in carmi-
 nibus nōne vides Mauseolos? in ordine nōne mira-
 ris triumphum? sed quicquid vel vides, vel miraris, ni-
 hil est, nisi videas, mireris, animos inclusos in carne,
 sine labe carnis. et si carmen, pictura, frondes, imago,
 tapes, aurum, reliquusq₃ ornatus fuerint maxima: ta-
 men illa pompa inclusa in mentibus nostris facit, vt
 hæc maxima videantur nulla. quippè si potuissemus
 aut ego pingere, aut tu videre illum nitorem animo-
 rum, illos imbres lachrymarum, illa suspiria, illa ci-
 licia, illas flammæ precum, videres nō homines crea-
 tos ex carne, sed carnem inductam mentibus diuinis.
 mirareris non homines sublatos in cælum, sed Sera-
 phinos delapsos in terram. Seraphinos? Germanos,
 vt ames magis, delapsos in terram? Romæ, vt mireris
 minùs. hæc, quia non potuimus exprimere colore, in-
 umbranimus carmine. Satis de apparatus, siue ille fue-
 rit collegij, siue vrbis, eccam supplicationem, proce-
 dentem, orantem. hīc cupio ad pompæ speciem repetam
 animo vias, quas suprâ tetigi eos institisse, qui sup-
 plicabant. repetisti? easdem etiam inspice instratas
 flore, fronde, rosa, tapete. inspexisti? satis. iam vt vi-
 deas ordinem, volo priùs videas, esse plurimos Romæ,

qui

qui Sodalitatum nomine censentur. Latini eos, qui coibant societatem de re amplificanda, vocârunt Sodalitates. Romani iam hoc nomen traduxerunt ad eos, qui suffusi calore spiritus capita conferunt, faciuntq; coitiones sacras de augenda re Christiana: ut quot sunt functiones hominis egregie Christiani, tot ferè iam Sodalitates numerentur Romæ. in carceribus sunt indigi, vnus pecuniarum, alter consilij, hic cibi, ille potus: his vel subleuandis vel redimendis est Sodalitas. Pauperes ne tyruncium quidem habent, quo sepeliantur; suis sumptibus tanquam suos sepelit Sodalitas. multis perit virginitas, vel quodd non possint, vel quodd non velint certi lecti sancta lege asringi, hac cura Sodalitati. multi magna nota viri iniquo fortunæ vulnere commoti sunt, pudoreq; nonnunquam ingenuo præpediti medicinam vulneri non quarunt petendo, sed augent acerbitatem tacendo, horum & fronti & necessitati consulit Sodalitas. qui peregrinantur, aluntur à Sodalitate; qui ignorant, docentur à Sodalitate; qui orbantur, subleuantur à Sodalitate. breui comprehendo, singula penè charitatis munia à singulis Societatibus Romæ obiri rectè, impleri Christianè. Sanctam institutionè. hac specie puto primos Ecclesiæ conditores globatos in concionem contulisse capita, operas, opes ad proximorum vel inopiam subleuandam, vel excitandam tepiditatem. quis iam hæreticus mentiatur Romam esse Babylonem? immò quis demon nõ frendeat Babylonem factam

Etiam

Etiam cœlū? ab his Sodalitatibus magnus est splendor, pompa magna, siue orent, siue incedant, siue nitentur. prima sunt ordine, prima forma, prima cultu. ex his tres supra triginta (vt supra tetigi) circa horam decimam sextam, quæ ad normā horologij Germanici propè abest à meridie, conueniunt in campo Martio, reliquūq; processuris muniunt viam, hoc ordine.

Prima fuit Sodalitas Catechumenorū. sodalibus illa cura est, vt Iudæos è tenebris seruitutē, qua tenentur eorum non tam corpora, quam mentes, vindicent in lucem libertatemq; Euangelij. vindictos alunt, confirmant, conformant. ô spiritum Apostolicum.

Secunda illa fuit, quæ S. Marcello dedit nomen. hæc multi est honoris, & quod antiquissima, & quod frequentissima. sodalibus nigra vestis.

Tertia fuit illa, quæ nomine corporis Dominici consecratur ad S. Quirinum in monte. sodalibus alba vestis.

Quarta Bergamatum, sacra D. Bartholomæo.

Quinta S. Andreæ. sodalibus cerulea vestis.

Sexta sartorum, insignis nomine & tutela Sancti boni hominis. sodalibus nigra vestis.

Septima Geneuensium, consecrata S. Ioanni Baptistæ. his vestis albi & rudissimi panni, specie cilicij ac cineris. hos præibant quidam sacco negligenter inuoluti, cinere fœdè aspersi, nudi pedes, tecti facies, nixi

bacilli

bacillis vastè rudibus, ex quorum capitibus extabant cruces lignea, facta eò concinnius ad artem, quò minus videbantur esse facta ad artem. forma hæc expressa ad antiquorum Pœnitentium imitationem, mirum est, quanto pietatis sensu affecerit etiam eos, qui, quasi esse plumbeos esset laus, glorientur se non posse affici.

Octava S. Blasij. sodalibus vestis alba, tenuissimi fili.

Nona Mediolanensium, dicata S. Ambrosio. sodalibus vestis cerulea.

Decima S. Iuliani. sodalibus vestis cerulea.

Undecima S. Rochi. sodalibus vestis obscure viridis, hi præferebāt manibus faces vel simplices, vel præfixas extremis bacillis ad eum usum affabrè factis.

Duodecima S. Mariæ in hortis. sodalibus vestis cerulea.

Decima tertia sanctissimi Sacramenti. sodalibus tutelaris est S. Celsus, vestis linea & alba.

Decima quarta fabrorum lignariorum in carcere Tulliano. sodalibus vestis cerulea.

Decima quinta S. Gregorij. sodalibus vestis cerulea.

Decima sexta. S. S. Sacramenti sub tutela sancti Triphonis apud Augustinianos. sodalibus vestis alba.

Decima septima S. Mariæ plangentis, Christumque in sinu ferentis, vulgò à pietate nomen habet sodalibus

dalibus

dalibus vestis mista colore partim viridi, partim nigro.

Decima octava mortuorum, sodalibus vestis nigra, his cura mortuorum, reorum, damnatorum. nam ad sunt mortuis prece, reus consilio, damnatis cruce. horum pietate, charitate, consilio fit, ut qui Romæ plectuntur, libentes plectantur, cupiantque morte piare scelus, quo Deum, hominem, remp. violarunt. hi etsi id habeant priuilegij, ut nunquam prodeant in publicum, nisi die veneris sanctæ, aut cum supplicium alicuius extremum eorum requirat charitatē, hoc tamen die extrusi sunt in pompam edicto Pontificio. his præferebatur crux, in qua totis artibus horrescens imaginem mortis, quasi ipsam mortem, eò magis, quòd minabatur omnibus hoc elogio, Nemini parco.

Vnde vigesima sanctæ Mariæ Lauretanae, sodalibus vestis alba, vexillum pulcherrimum. hæc Sodalitas numerosior videbatur, quòd sese huic adiunxerant illi, qui S. Chrysogoni Sodalitati dederunt nomen; eodem colore, eadem penè forma vestis.

Vigesima Boloniensium, dicata S. Ioanni Euangelista. hæc præ reliquis fuit insignis veste, crucifixo. nam vestis linea tenuissimi filii, albißimi coloris, manicarum fluentium, capucij hinc inde penduli, ac ea parte, qua tegebat vultum à fronte ad pectus vsque, insigniti cruce, mirum, quantum ornarit Sodalitatem honore, supplicationem pompa. crux expressa ex panno serico aut holoserico rufi coloris in albißi-

ma veste lucebat, quasi Sol in cælo nihil poterat fingi ad rem nitidius, ad formam cultius, ad splendorem pulchrius. crucifixus præferebatur, qui quod arte factus, in ærorem impressit pius; quod auro illitus, admirationem expressit curiosis. quanquam ad crucifixi pulchritudinem non tantum accessit, quod caput pelucebat auro, quam quod pes videbatur non sustineri manu, tanquam factus, sed tanquam natus, in nitidibus montibus.

Vigesima prima sanctissima Trinitatis. hac numero, pietate, charitate est consecuta, ut dicatur Archifraternitas. quoties hanc Archifraternitatem cogito, toties miror hæreticos ita sine fronte esse, ut negent Romam sanctam esse. si non essent Romæ, qui scelus piarent cinere & sacco; si non essent, qui Hebræos informarent præcepto & exemplo; si non essent, qui reos redigerent in ordinem verbo & facto; si non essent, qui reliqua officia Christiani hominis obirent verè, sincerè: tamen hæc vna Archifraternitas florens summa sanctitatis laude Romam faceret summam, faceret sanctam, faceret cælum. quid ogganniunt hæretici? charitas vera, quæ huius Archifraternitatis cancellis includitur, si non obscuræ penitusque obruat totam illam sanctitatem, quæ specie ficta pellucet in hæretica face. Calvinianus sim, id est, ad perpetuam flammam damnatus antiquitate, damnatus ratione, damnatus propria conscientia. nam purpura hæc & diadema abiiciunt se ad pæuperis

ris sordes, ad pauperis pedes. maximi viri Christum, Christi exemplo, lingunt infectum in Lazaro, vestiunt nudum in Ioanne. sariant esurientem in Petro, recipiunt eiectum in Iona, docent rudem in Centurione, lauant q̄ sordentem in Apostolis. Cardinalibus, Episcopis, Ducibus, Principibus, Nobilibus, maximis plurimis, qui in hanc Archifraternitatem asciti sunt, non satis est, pecuniam subministrare ad sumptus: adsunt ipsi pauperibus, excipiunt, exuunt, lauant, abstergunt, docent, consolantur, iuuant cibum adsunt; iuuant pecunia, dum redeunt. si videres Cardinales & Duces nixos genibus, vt lauent; si videres pauperes & sordidulos pedibus refugientes, ne lauentur; tot putares te videre Christos suauiantes, tot Petros renuentes. hinc & hinc lachrymæ. in Cardinale amoris, in paupere pudoris. sed vincit Christus Petrum, & vincit verbo, non manu. vidi flens scribo triumphans, sed triumphans de heretico, ne putetis superbum. charitatis, quæ in hac Sodalitate ardet potius quàm viget, illud sit signū, quod hæc vna centum viginti millia pauperum, qui anno Iubilei visebant sancta loca, exceperit tecto, pauerit cibo, informaret exemplo. iuuerit comætu. sodalibus vestis rufa, cingulum rufum, calceus rufus. pulchrè ad speciem, aptè ad notam charitatis. etiam splendor erat ex vexillo, maximo maximus, pulcherrimo pulcherrimus.

Vigesima secunda Campi sancti. sodalibus vestis nigra.

Vigesima

Vigesima tertia S. Catharina Senensis. sodalibus vestis alba.

Vigesima quarta S. Alexij. sodalibus vestis caerulea.

Vigesima quinta SS. Faustini & Iovita. sodalibus vestis linea & alba.

Vigesima sexta S. Maria ad quercum. sodalibus vestis alba.

Vigesima septima S. Laurentij in Damaso.

Vigesima octava Neapolitanorum. sodalibus vestis alba subtilissimi filii. calceus albus ad dorsum appesus, albus galerus, margine latè fluente, sed lana rudissima, formæ q̄ non ita polita.

Vigesima nona eorum, qui equos regunt in vinculo ad S. Petrum, dicata diuo Iacobo. sodalibus vestis linea, alba.

Trigesima Florentinorum sub tutela D. Virginis, qua à pietate cognominatur sodalibus vestis caerulea.

Trigesima prima Confalonis. sodalibus vestis ex lino alba. plurimus istic erat ornatus ex cruce in pectore inclusa circulo.

Sodalitates has claudebant Orphani, amicti veste alba, pileoq̄ albo, rotundæ formæ. non possum hîc statuere, quid statuam de splendore harum sodalitatum. nam fuit splendor in numero, splendor in ordine, splendor in ornatu, splendor in musica. unde de numero? sex millia capitum censebantur supra apparitores, & Sacerdotes. de ordine? bini procedebant perpetua serie contexti. Sodalitates primas mu-

E niebant

niebant crux, & apparitores, extremas claudebant
Sacerdotes & Clerici, medias secernebant vel vexillū
vel musica, vel vtrāq. de ornatu? singulis erat vestis
promissa ad talos, caputium (vtor nouo verbo in re
noua) vesti assutum, quo poterat tegi vultus: fax sin-
gulis in manu vel simplex, vel praefixa bacillo. alij e-
rant operti vultum, aperti alij. de musica? concinebāt
psalmos, hymnos, laudes Deo Diuinę, hi alta, illi di-
missa; alij naturaliter fusa, alij modulatè conforma-
ta voce: arte omnes tam concinnè, vt putares esse non
hominum, sed diuinarum mentium harmoniam, cō-
centumq. suauissimum. de grauitate nihil quere;
Germanica fuit; de pietate nihil, Græca fuit; de
religione nihil, Romana fuit. Sodalitatibus suc-
cedebant ordines sacri.

Primus erat eorum, qui apud D. D. Ioannem &
Paulum in monte Caelio etatem terunt in negotiis,
non studiū, hæc causa, cur vulgò dicantur ignoran-
tes.

Secundus S. Onuphrij, in monte Ianiculo.

Tertius eorum, qui vestigia S. Francisci de Paula
persecuti, austeritate, sinceritate, bonitate, bonorum
hominum meruerunt cognomen.

Quartus S. Francisci conuentualium apud S. Da-
mianum.

Quintus Capucinatorum, Angelorum penè dixerā,
& quod auget laudem, Angelorum in carne huma-
na. nam ita viuunt, quasi nihil haberent carnis; ita

mo-

moriuntur, quasi nihil haberent sensus. Spiritus sunt, si spectes nullam titillationem sensus; Diui sunt, si spectes nullam suauitatem carnis. cibus illis est meditatio, potus lachrymæ, consolatio flagellum, vestis cilicium. breui perstringam, Diui sunt in terra. horum numerus multus, & si duces principes, doctos cogites, magnus.

Sextus eorum, qui D. Francisci præscriptionem calcæati sequuntur apud SS. Apostolos.

Septimus eorum, qui arctiorem D. Francisci regulam nudi pedes sequuntur, in Ara cœli.

Octauus Augustinianorum.

Nonus eorum, quos dicimus S. Augustini obseruantes ad portam populi.

Decimus S. Chrysogoni trans Tyberim.

Vndecimus Carmelitarum apud S. Martinum in monte.

Duodecimus Carmelitarum apud D. Virginem Transpontinam.

Decimus tertius S. Clementis.

Decimus quartus seruorum apud S. Marcellum.

Decimus quintus Dominicanorum apud Mineruam.

Decimus sextus Religiosorum apud S. Alexium.

Decimus septimus Canonorum regularium apud S. Petrum in vinculis.

Decimus octauus congregationis Oliuetanæ apud S. Mariam nouam.

Decimus nonus Cisterciensium obseruantium apud S. Praxedem.

Vigesimus Camalduensium apud S. Gregorium.

Vigesimus primus Benedictinorū apud S. Paulum.

Vigesimus secundus Canoniorum regularium sancti Augustini apud Mariam de pace.

Vigesimus tertius S. Saluatoris in Lauro.

Sacros ordines terminabant Canonici, Sacerdotes, reliquique, qui administrant rem Zenodocij sancti Spiritus, quo nihil habet Ecclesia aut sanctius institutum, aut pulchrius constitutum. de ordine, religione, pietate, precibus nihil dico. quanquam omnia dico, si id vnum dico, religiosos fuisse. horum numerus, duo millia. sacris ordinibus continentes erant magistratus Camerae, alius alia veste, Sacerdos demissa breui laicus, ornata vterq; his adiungo Notarios, Protonotarios, Aduocatos, Camerae, Archiui, Rotae, quorum facilius iniaeris numerum, quam expresseris ordinem. ducenti supra mille numerabantur omnis notae magistratus. bini semper procedebant, ac praeferebant faces albas, singuli singulas. nihil pulchrius. his subiungebantur illi, qui in seminario Romano imbuuntur moribus & literis ad Ecclesiarum in vrbe vel ruinas reficiendas, vel functiones obeundas. lectissima est iuuentus. clericis seminarij continens erat reliquas vrbis clerus longe numerosissimus, in his tres Patriarchales Ecclesiae S. Petri, S. Ioannis Lateranensis, & S. Mariae Maioris splendebant, vel quod vltima,
vel

vel quòd summa. magna erat pompa harum trium Ecclesiarum in musica; in umbraculis, in tintinnabulis, in crucibus, in vexillis factis ad imitationem Pyramidum. augebatur pompa, quòd has Ecclesias præiuerant Canonici S. Laurentij in Damaso, & S. Mariæ Transtiberinæ, eadem forma, eodem splendore. singulis erant in manu singulæ faces, albæ, magnæ. alterum cœlum mirabar distinctum stellulis.

Ultimo loco erant Præsules, multi, magni. hîc maxima pars erat Canoniorum S. Petri, qui præter reliquos honorificèrissimi aliquam præclaram functionem in aula Pontificia obibant, Datarius, Thesaurarius, & loci huius alij. hi proximè præibant sacrum corpus, illudq; humeris sustinebant, eo ordine, vt fatigatis summitterentur integri. id fuit hîc ad magnificentiam ornatissimum, quòd hi Præsules amiciebantur vestibus Ecclesiasticis summi pretij. aurum hîc & argentum instar erant nibili. gemma, lapillus, alia pretiosa lautæque materies, texta, picta, incisa, præstringebat & intuentium oculos splendore, & admirantium animos pulchritudine. sacrum corpus erat in cistula inclusa ferro, perlita cera, ne quis ventulus se insinuaret, & obiecta holo serico. cistulam hanc sustinebat feretrum affabrè factum, ac argento vndique pellucens. ex eius singulis lateribus extabant bacula pulchrè polita, quibus (quod in efferendo funere solet esse) humeros suos subiiciebant Canonici, quos diximus sustinuisse corpus sanctum. cistulam locatam

in hoc feretro lugubri, vel potius triumphali curru, te-
 gebat supernè pannus intextus filo argenteo (vmbel-
 lam vocant Romani aut vmbraclū) qui quatuor ba-
 culis altè sustinebatur à senatoribus, & tribunis ple-
 bis, à Baronibus, & nobilibus, qui in Camera habebāt
 nomen, non illis fortuitò obiectis, sed iudicio selectis ad
 hunc honorem. alternæ erant hîc vices sustinentium,
 cedentium, non impositæ auctoritate, quasi inuitis;
 sed summa voluntate libētibus susceptæ, ita ardebant
 pietate in sanctum Dei. hanc puto esse notam veram
 veræ nobilitatis. ad latera huius vmbraclū fluebant
 panni serici, in quibus effigies D. Gregorij erant pul-
 chrè expressæ, habitu Episcopi, in campo aureo. Græci
 adolescentes (quos Pontifex ad spem purgandæ Græ-
 ciæ curat in vrbe pietatis ac religionis puritate tingē-
 dos) habitu coloris cerulei. formæ Græcæ eleganter a-
 miçti cingebant corpus sui Diui, ac faces præferebant,
 singuli singulas. feretrum muniebat hinc & hinc ar-
 mata cohors Heluetiorum, ponè ala equitum Pontifi-
 ciorum. incedebant illi pedibus, hi equis; illi bipenni,
 hi hasta instructi. vestis Heluetiis sua; equitibus Ro-
 mana, rufi coloris, aperta lateribus, simbrias holoseri-
 co rufo latè ornata. cohors Heluetiorum, & equitum
 ala, etsi instruebantur ad necessitatem, vt populi ir-
 ruentis, ac seriem intercisuri importunus ardor repri-
 meretur, tamē cedebant ad pompam. hoc ordine pro-
 ceditur. ad arcem S. Angeli corpus excipiunt cormeta
 bellica magno numero, horrissono fragore, tremo scri-
 bens.

bens, quid putas audienti? inter plateam, quæ vulgò dicitur Burgo, & extremos gradus Palatij ac S. Petri est area, quæ tam longè lateq; patet, vt centum millia hominum nullo periculo capiat. huc cum ventum sit, Pontifex cum suis venit obviam sacro corpori. hic ordo. primi fuerunt domestici Pontificij, qui sunt à cubiculo secreto, qui sunt à cubiculo non secreto, qui sunt à cubiculo extra septa cubiculi (hi postremi succedunt vicarij opera secretorum cubiculariorum in rebus extra parietes priuati cubiculi) & capellani, quibus partes præferendi mitram & diadema Pontificium. his omnibus talaris vestis purpureo colore suffusa, manica stricta propriè manum, paulatim cubitum versus diductior, ad cubitum omnino fluens, propè humeros tumida ac sinibus multis & eleganter implicita, quibusdam pendeat neglectim, quibusdã venustè inducebatur. tot, tam magnos, venustulè purpuratos, quis non suspiciat potiùs quàm inspiciat? post hos sequebantur nobiles quidam, qui summis è insident gradus extremos subiectos solio Pontificio: his succedebant conseruatores ciuitatis. conseruatoribus perpetui erant oratores regum & principum. hos excipiunt senatores Romani; hinc locus legato Imperatoris: huic succedunt principes, qui occupant gradus substratos sedi Pontificia. post hos musici Pontificis, Abbreuiatores qui dicuntur, Acolyti cum candelabris. post hos subdiaconus Dalmatica reliquisq; sui ordinis vestibus ornatus, præfert crucem, me-

dius inter duos ostiarios, singulos singulis virgibus oblongis, quasi caduceis, insignes, post crucem, subeunt primo loco Sacerdotes, qui praesunt conscientibus in aede D. Petri (paenitentarios vocat trita voce) altero Abbates, tertio Episcopi quarto Archiepiscopi (hi tres ordines numerosi fuerunt, quod Pontificio vocatu omnes se stiterant, qui quinquaginta millibus passuum aberant ab vrbe) quinto Praesules oratores, sexto Vicarij Pontificis, qui Assistentes vocantur, septimo Cardinales, sua quisque veste ornati splendide, Episcopus tyara, Sacerdos pianeta, alius alia, proximè ante Pontificem insignes praeter ceteros erant duo Cardinales diaconi, qui Pontifici in re sacra nauant operam, tres Acolyti, quorum vnus nauiculam incensit, alij duo duo ferebant thuribula pulchre pendula post hos Pontifex eminebat sublatu humeris duorum, qui sunt a pedibus; tectusque umbella, quam quatuor bacillis sustinebant equites S. Petri hoc ordine, hac pompa, his praecedentibus, venit Pontifex obuiam sacro corpori fertur sublimis sub umbella usque ad extremum gradum S. Petri, hic paululum subsistens descendit, ac cum moneretur figere gradum, pietatis sensu instinctus, se incitat celerius, nixusque genibus coram corpore sancto fudit preces ardeat, fundit lachrymas effuse. postquam aliquandiu flexu genibus illachrymatu erat corpori, surgit, ac feretrum demissum quasi in terram complexus, osculoque dissuauians secedit in sinistram partem, ipso punctulo redeunt Pontificij in sacellum Gregorianum eo ordine, quo venerunt in aream;

Ponti-

Pontifex subsistit, ac feretrum sublatum persequitur, proxime, solus. dum corpus subit in eadem diuisi Peetri, auditur tantus fragor tormentorum, tantus campanarum tinnitus, tantus buccinarum clangor, tantus tympanorum concentus, tanta reliqua musica tamq̃ suavis modulatio, vt Roma nunquam viderit triumphum, si nunc non viderit. ventum est ad Sacellum, corpus primo die d. ponitur ad altare, quod fumabat thure, gliscebatur auro fulgebatur face. post depositum corpus, Pontifex adbibet thus, incepit vespervas S. Gregorij, ac cum reliquis Praesulibus extraxit in noctem. nam numerus procedentium fecit, vt translationem ad meridiem coeptam exciperet tardissima hora. altero post die Pontifex obiit solennia missa, post missam caeremonia stata corpus sanctum reposuit in magnificentissimi sacelli magnificentissimo loco. de sacello quid dico? editior pars emblemate vermiculato, & tesseralis pulchre compositis distincta, media autem pars longe lateque ad pavementum vsque Graeci atque Africani marmoris, quod imitetur Pyropum aut flammam, facile dicunt, dum tacent, Ierosolomitannum templum equari hic, atque adeo (si tantulum cum tanto, tam angustum cum tam Augusto conferatur) superari. imperfectum est opus adhuc, sed, vt mireri splendorem, quae est confecta pars, nonaginta millibus aureorum confecta est. quinquaginta opera inchoarunt prius opus, vrserunt paulo post trecenta quinquaginta. quid pergo? singula loquuntur. ac,

quamdiu stabit Roma, loquentur & Pontificis magnificentiam, & rei magnificentiam. in hac & illa est bonitas Dei sanè summa, qui sanctos suos è latebris & cauernis omni etate eruit, & collocat in luce splendoreq; mundi. pretiosa est mors Sanctorum, pretiosa in caelo coram Deo, pretiosa in terra coram hominibus. Neronis obruit etas, aut inurit notum infamia; Gregorios ornat etas, & illuminat stellulis gloria. si subiicerem versus, quibus Graeci, Latini, Hebraei, Arabes, Itali, Galli. S. Gregorium ante mille ducentos annos mortuum celebrârunt, annus esset, nausea esset. vt anno parcam, vt medear nausea, vnũ pono epitaphium, vnum poëma. epitaphium expressit Catena, qui est Alexandrini Cardinalis à secretis; poëma panxit Frizolius: antiquè ille, pulchrè iste, ingeniosus vterque. in epitaphio est vita Gregorij Nazianzeni, in poëmate est splendor Gregorij XIII. sed tacebit Turnerus, loquentur Catena, & Frizolius.

E P I T A P H I V M.

D. O. M.

D. GREGORIO. CAPPADOCL
RETHORVM. PHILOSOPHORVM.
Q. STVDIIS. ERVDITISS. CO-
GNOMEN. THEOLOGO. PRIMVM.
SALIMORVM. DEINDE. NAZIAN-
ZENO. EPISCOPO. HAERE-
SVM.

SVM. EXPVGNATORI. CON-
 STANTINOP. PRAESVLI. QVA.
 DIGNITATE. DEPOSITA. PRI-
 STINA. Q. SEDE. TANDEM. RE-
 LICTA. RVRI. MONACHI. VITAM.
 RELIGIONE. AC. STVDIO. CO-
 LVIT. COMPLVRIB. SAPIENTIAE.
 AC. ELOQVENTIAE. EDITIS.
 MONVMENTIS. SVB. THEODO.
 PRINC. DECESSIT. CVIVS COR-
 PORE. HVMILOCO IACENTE.
 ROMAM DELATO. IN CAMPO
 MARTIO. SVB SACRARVM VIRG.
 GRAEC. CVSTODIA CONDITO.
 GREGORIVS XIII. PONT. MAX.
 IN OPEROSVM. VATICANI. TEM-
 PLI. SACELLVM. GREGORIA-
 NVM. DITISSIME A SE EXTRV-
 CTVM. AMPLISSIMA. P. R. OM-
 NIVM. Q. SACRORVM ORD. SV-
 PPLICATIONE. VENERATIONE.
 Q. TRANSLATO. HONOR. NO-
 MINIS. AC. PIET. CAVSSA. IPSE
 HONORIFICENTISSIME POSV-
 IT DED. Q.

AN. S. M. D. LXXX.
 III. ID. IVN.

SACEL.

SACELLVM

GREGORIA-
NVM LAVRENTII
FRIZOLII.

GREGORIO XIII.
PONT. MAX.

*Da veniam tua, sancte Pater, tenuâsse fatenti
Grandia. non studij hac culpa, sed ingenij.
Qui poterant magni vates, cessere: relictum
Hoc subij, sana vix ego mentis onus.
Sit voluisse aliquid, non laudem, aut munera posco,
Sat veniam leuibus me reperire modis.*

EXTVLERAT lucem nitido sol au-
reus ortu, (cipis adem
Etiam tempus erat Petri sub Prin-
Augustam translata, sacris de more peractis,
Condere Nazanxi monumēto antistitis ossa:
Excelsūq; opibus tantis ditare sacellum,
Gregorij Magnum quod habet de nomine
nomen. (gens,
Concursus templum populi compleuerat in-
Perq;

Perq̄ vias gentis celebres properatis eodem
Agmina perpetuo fluxu glomerata ruebant.

Quisq̄ nouum miratur opus, fixisse superbos
Luminibus fertur suspensa mente per orbis.
Sedibus huc effusa suis pulcherrima rerum
Pulchrius aspexisse nihil se Roma fatetur.

Hic placidi Laurens non infimus accola

Apruse

Sepè pererratis stupefacto lumine templis
Tyrrenum Antigenem, quo cum loca visere
sancta,

Et studio externas pietatis querere terras
Sueuerat, aggressus dictis cōpellat amicum.

Antigenes, teētis dudum vagor auis altis;
Ignota obiiciunt oculis se plurima, mentem
Diuerso qua sollicitam certamine pulsant.

Tu mihi, tu rerum prudens, dum sacra pa-
rantur,

Induitur niuea summus dum veste Sacerdos,
Succurre, & cupido monstrata ediffere, sedes

Qua liceat patrias repetēti audita referre,
Antigenes iussa antiqui facturus amici,

Iucundoque iterum visurus teēta labore

Aurea, Laurentem sic contra affarier orsus.

Tolle oculos, pietosq̄ alta testudinis arcus

Suspi-

Suspiciens, operis mecum spectacula tanti
 Perlege, & impositas tectis hinc disce figuras.
 Ordine percurrēs breuiter tibi singula pan-
 Teg, tuis oculis etiam manifesta docebo. (dā,
 Aspice inaurato sublatam formice molem.
 Vt tollens aquis se partibus undique surgit,
 Leniter & curuans alti fastigia templi
 Interius sinuat circo caua tecta rotundo.
 Conuexi medium (cernis) sol influit orbem
 Lucidus & radiis lustrat splendentibus adē,
 Infundit vitreisq; diem specularibus ortam,
 Substructā longis illinc candentia latē (lumi
 Quā bene metantur quadris discrimina ce-
 Limitibusq; secāt variata cacumina certis
 Dimensis (tenuis artis ne despice lusus)
 In spaciis passim mollis se fundit acanthus,
 Inq; hederæ gracilis morem vestigia pandit,
 Grammineisq; tholo serpēs amplexibus alto
 Tollit brachia lēta, racemi ferosq; corymbos,
 Desinitet tandē in facies hominis uē, fera uē.
 Cancellis foliorum inter circumdata flexus
 Candelabra uomunt tremulas è vertice
 flammās,
 Fædantes atro non unquam culmina fumo.
 Inferius cassas externa luce fenestras

Et vacuo auratum cingentes ordine tectum
 Aptæ Corinthiaci dirimit fultura laboris,
 Circuituq; nitens spectatum lumina poscit.
 Glutine qui candent arcus, auroq; renident.
 Quorū humeris sublat a polo fastigia surgūt,
 Ipse vides qua signa ferant. in stipite abenū
 Implicitis anguem pendentem flexibus alto:
 Vipereis agros recreantem morsib. anguem,
 Obductasq; alis facies, volucrumq; figuras.
 Tutelam hīc orbis nō vna ex parte dracones
 Defecto cauda videas rutilare veneno,
 Auxilio innocuas & pandere gentibus alas.
 Excubat in vigili custodia lumine, monstris
 Barbaricis oritur cristato è vertice terror.
 Aspice quā tectis Ephyrea nititur. aureis
 Artis opus, gyro in sese vt redeunte corona
 Prominet, & pictum candens discriminat
 orbem. (lympo
 Hanc subter liquido æternum, qua gaudet o-
 Cernere erit gentem, vultusq; & discere no-
 men. (sat
 En dextra magnus sacrata volumina ver-
 Gregorius, cuius gemmis diadema coruscant,
 atq; auro, sacrū triplici caput orbe coronat.
 Huic sanctus formamq; gerens, speciemq; co-
 lumba Spiri-

Spiritus aduolat, mentemq; docētis, & ora
 Cælesti sensu, & verbis cælestibus implet.
 Hinc nitidam puro concepit pectore lucem,
 Quæ chartis illapsa sacris splendore refulsit,
 Et liquidū densas purgauit in athera nubes.
 Hinc rectos animorum habitus dimensus a
 moris

Limite diuini, sanctis virtutibus orbem
 Instituit, funditq; nouos in pectora mores.
 Quin etiam patrij flauas ad Tybridis undas
 Quæ vaticanus nigrantē porrigit umbram
 Pastorū princeps, ouium quæ cura magistro
 Solicitet, qui sint morbi, quæ pabula lætas
 Efficiant, fontesq; docet, tristisq; luporum
 Quæis rabies fugienda modis. in finibus idæ
 Terrarum extremis, Tamesis quos carminibus
 dulci

Cyrenorum resonans, herbofo interluit amni
 Dum nollit genus indomitum, dum suaue
 colendi

Flectit in obsequium Christi fera pectora,
 Partibus adiectæ fidis cognomine gaudet.

Respondet læua linguarum doctus, & ora
 Illyricæ decus eximium, quem nomine sacri
 Religio, meritoq; ornat pietatis honore.

Hic

Hic pedibus calcans, q̄ vulgus inania captat
 Gaudia, contēpto circumdat corpus amictu,
 Longaque per multas ducens ieiunia luces.
 Membra domat, siluisq̄ habitans, specu-
 busq̄ ferarum,
 Mansuetum & mulcens (cernis post terga)
 Leonem, (stum,
 In cruce non vno confixum vulnere Chri-
 Et caput & sanctos lacerum crudeliter artus
 Saucius ingenti tantum sibi poscit amore.
 Nigrantem oblitus calamum, quem sumpsit,
 ut vnum, (vno?
 Te fixus spectat? Te ut Christe moratur in
 At Latios contrapatres duo lumina Graia
 Conuertens in tergū acies, huc respice gētis.
 Ille (vides) mitra insignis, qui mente recedit
 In sese tota, aduersoque in codice figit
 Obtutum tollitq̄ manu, exsinuatq̄ volumē,
 Corpore procerus, macies cui pallida vultum
 Demittit, Basili nomen cognomine magni
 Illustrat: claris rediens qui doctus Athenis,
 Cappadocum patriam decorauit laudibus
 urbem:
 Eloquio populisq̄ graui, sanctisq̄ beatas
 Exemplis iter ad sedes monstrauit, & imis
 F Mor-

Mortales terris erexit ad aethera curas,
 Ille viros solis agitantés montibus unâ
 Communem ad vitam, moresq; habitumque
 coëgit.

Sub sanctis hos suave iugū tolerare magistris
 Edocuit, castâque inopes splendescere vita
 Secretos populo, & fallacis imagine mundi:
 Momento incautos rapiens q̄ præterit hora,
 Et breuia æterno commutat gaudia luctu.

Felices, si certa sibi sententia constet,
 Propositumq; petat finem, crebrisq; procellis
 Semoti, rapido ventorum à turbine tuta,
 Auersa & trucib. monstris statione quiescāt.

Alter, deposito capitis quitegmine calvis
 Verticis ostentat summū, quæ mente volutat
 Argumenta, poli volitans dum culmina
 tentat? (auras

Nec secūs atque aquila, aërias quæ vecta per
 Effugit humanos visus, fuluisq; coactas
 Condensò pennis diuerberat aëre nube.

Aetherias superatq; vias, solisq; propinquis
 Flammifero victrix desigit lumina curru:
 Alti volans penetrat cælū, sanctisq; reportat
 Magnarum in terras dictis mysteria rerum.
 Vnius, trinique Dei secreta recludit:

Et patre qui procedit amor, natoq; per orbē
Facundo latè magnum diffunditur ore.

Quo studio afflatus sensus diuinitus instat
Promere? & humano prudens substernere
captu? (gent

Queis calamum ingenij collectis viribus vr-
Arcana aternis mandans cœlestia chartis?

Quā largos sophia spargit de fonte liquores?
Seu plantas Christi sumentes dulcibus undis
Irrigat, & ductis reficit viridaria riuis:

Et præter Sasimos gradiens in saltibus oræ
Hellepontiacæ gregibus dat pocula letis,
Et patriis liquidos armentis elicit amnes,
Seu magno obstantes torquet cum murmure
syluas,

Stirpèsque, Hirsutósque vepres sub gurgite
voluit:

Eruit & celsò tremefactas vertice quercus,
Imbribus ætheriis auctus, venâque perenni.

Audit hunc magni tellus Byzantia quondã
Imperij sedes, diri nunc sua tyranni

Regia, sedantemq; patrum, plebisq; tumultus
Sacilegi captæ insidiis fallacibus Ari.

Andiuere vrbes, Asia carique parentis
Defuncti vita, fratrisq; piæque sororis

Edentem in tristi moderatos funere fletus,
 Atq; alios memori luctus quos donat honore.
 Te quoque Cecropia secum iuuenilibus vrbe
 Florentem studiis: mox & meliora secutum
 Defleuit sacrum Basili caput & tua facta
 Et merita egregios cumulauit laude labores.
 Nunc puro eterna radiantes lucis amictu
 Ambo Cappadoces, celebres virtutib. ambo,
 Vestra simul fixis expressa coloribus ora,
 Et sacros habitus, & pastoralia Graio
 Pallia, sacra atq; crucis vestigia more
 Hac iungi, hac nitida cerni gaudetis in aede.
 Latitiae pater Illyricus qui fontibus hausit
 Alterius vestrum latices, sua gaudia miscet.
 In varios an ducta modos, quae condita sacro
 Carmina sunt vati memorem & non illa pro-
 fanis,

Qualia Graiorum prisca cecinere Poetae,
 Figmentis vacuas hominum tentantia mentes:
 Sed pudor intactus canitur: sed carnis inultum
 Seruitium vrgetur misera: quae bella minatur,
 Crudeles dominam contra quae comparat
 hostes:

Aduersarius acer opes, luxumq; merumq;
 Furtaq; sublimesq; gradus, fascesq; superbos.

Obii.

Obiicit, & blando sensus pertentat amore,
 Pollicitisq; animis tollens mendacibus inflat.
 Huc monitu sancti doctus tu carminis, atras
 Pelle crucis signo in tenebras. crucis ille tre-
 miscit (ret.

Aspectum, & tantis contendere virib. hor-
 O placitis Christo dum morib. aspera format
 Pectora, dumq; brevis lachrymans incom-
 moda vita

Mæret, quàm suavi distendit nectare dicta?
 Miscet & Aonio stillantia mella lepore?
 Nunc breuibus tacita expediam, quod
 menterequiris.

Hic genus exigua Nazanzi duxit ab urbe
 Egregiū: tanti radians q̄ sidera alumni,
 In Boreæ pariter fines effulsit, & Austri,
 Vnde oritur, quâ precipitans cadit ætherus sol,
 Oppositumq; nouis afflat splendoribus orbē.
 Hic ille est, sacras hesterno lumine cuius
 Reliquias celebri pompa comitante secuti
 Ante gradus, molli ascēsu quos marmora latè
 In platea tollunt frontem, deuenimus imos:
 Constitimūsq; patrum donec, sanctique
 senatus

Occurrit sacris fulgens in vestibus ordo.

Maximus ipse pater, caros ut vidit adesse
 Thesauros, humilis solio descendit ab alto,
 Obuius & pedibus graditur, scalisq; frequēti
 Stipatis populi turba descendit, humique
 Impressis genibus sanctis, & vertice nudo
 Supplicis in morem: nobis saluete beata
 Ossa (inquit) celsa tandē veneranda sub aede.
 Vos ô qui rexit iam spiritus aethere felix,
 Illum deuoti colimus si pectore puro,
 Et nos, & populum hunc spectans, orbemque
 redemptum

Conciliet precibus Deo commendet amicis.
 Sic fatur lachrymisq; pius rigat ora profusis,
 Et tenet incumbens auidis complexibus vit-
 nam.

Exemplo patres tanta pietatis, & ipsi,
 Et populus largis suffundunt lumina riuis,
 Ossaque delubro interea pretiosa reponunt:
 Sub nitida hac condi que mox spectabimus
 ara. tem

Ille suis plausus spectans pompamq; frequen-
 Reliquis sedem augustam gratatur olympo.
 Et sibi cum Petro consorti gaudet honore:
 Pontificisq; Deo voces, lachrymasq; precantis
 Virgine, caelicolumq; choris latantib. offert.
Infe-

Inferiùs paulò sublimi à cardine mundi,
 Vnde aquilo surgit, cernis genitricis ut almæ
 Siderea aspectum missus veneratur ab arce
 Nuntius? ut blanda trepidantem voce salu-
 tat? (terris

Luminibus septum, & radentem proxima
 Fulgentes nimbi cingunt, auræque serena
 Aetherias agitant crepitâti flamine pennas,
 Et roseos crispant crines chlamydemque vo-
 lantem.

Annuit ipsa Dei iussis castissima Virgo.

At q̄ ignota mihi sese simulachra duorum
 Prisca virum dextra ostendunt? caput ille
 sinistra

Adnixus similis versanti pectore magna,
 Inuigilat libro, præ se quem conspicit, illum
 Expansum genibus tollens: astitit anxius alter
 Antiqua euoluens oracula, lumine circum
 Vestigat ducto veteres indagine chartas,
 Respicit & tergo radiantē flammis auram,
 Vos ô quos memorē? populi patresne? ducēs-
 An vates? certè vates, nisi fallit imago, (ne?
 Comptusque, & proprio Deo mens conci-
 ta. verbi

Aeterni afflatōsne animos, arcana fatigans

Virgineopurum sumpturi è sanguine corpus?
 Arcana ætheriis vel mentibus incomprensa?
 Tantus amor cælo, humanam traducere gen-
 tem? (cam.

At multò quod tutè magis mirabere di-
 Effigies non has liquidi fecère colores,
 Templi nulla manus tectis diluta superbis
 Pigmenta illeuit: sed versicoloribus ante
 Fucatas maculis, incocta & luce nitentes
 Tesserulas, docta artificis, studiosaque cura
 Componens, summis infixit glutine ducto
 Parietibus: fucum trabea, lutumq; cothurnis
 Tesserulis duxit, saturo diuersa colore,
 Vt quæq; effulsit, formans oculosq; genasq;
 Mentisq; promissis barbibus, mollesq; capillos:
 Implicitæque sinus vestis, celsoque tiara,
 Incuruòque pedo distinctas ordine gemmas:
 Et vario pinxit viridantia gramina flore.
 Sic alas, sic pectus auis, quæ Phaside venit,
 Quæque coleratis longè defertur ab Indis,
 Phænicisq; caput totiens per secla renata,
 Insignes vario intexunt discrimine pluma,
 Et picturatis decorant lita membra figuris.
 Vt summa emineant planis, depressaq; rursus
 Corpora subsidant spatiis, captantq; tuentes:

En

*En clara hinc apices radiauit luce coruscos
Obscuro hinc tenues umbras emblemate
finxit.*

*Sol oriens qualis vel cum declinat olympto
Nigrantem aduersa collustrat lampade nu-
bem:*

*Neo radiis totam vibratis permeat illa
Parte nitet nebula partem caligine opacant
Frustra qua coeunt comissa latuscula, rimas
Incendens aciem quaris, non hiscere quidquam
Musiuo (sic artifices dixere priores)*

*Hoc opere aut minimum quauis exstare vi-
debis.*

*Hos infra, ne longè oculos defleete vagantes,
Proxima qua populo ingressum dat porta fre-
quenti,*

Ecce tibi Pario cœlatus marmore patris

Filius æterni, patri simul æqua potestas.

Hic puri liquido descendens atheris axe

*(Sic monumenta mihi nostra memorare
salutis,*

Nota licet, mentem quæ piis submittere curis)

Sumpsit ab integra mortalē virgine carnem

Factus homo, & denos duxit ter, & ampliùs

annos

F 5

Per

Per Solymū ingratas pauper vestigia terras
 Ipse Dei verbū, per quod pater optimus astra
 Fecerat, aërios tractas circumq̄ liquentes
 Vndantis pelagicampos, terrasq̄ creârat,
 Confectas morbis vires in pristina vultu
 Restituit, seuasq̄ febres, maciemq̄ fugauit,
 Cacigenoq̄ue dedit solem, variosq̄ colores
 Cernere, & artificem visis ex noscere rebus,
 Et stabili inualidos firmavit robore gressus,
 Nec pass^o mutas hominū torpescere linguas,
 Aut frustra surdas obtundi vocibus aures.
 Ille etiam dulci, defleta cadauera, vita
 Reddidit, atque animas tepefacto sanguine
 rursus

Corporis in notas iussit remeare latebras,
 Atq̄ haurire simul vitalem longius auram.
 Quid Satana dicam furiatis mentibus acta
 Monstra trucidis? summo peragratos quid pe-
 de fluctus

Commemorem? boream verbo, domitasq̄ue
 procellas? (caeli)

Quidūe alia enumerem miranda è vertice
 In terras venisse DEI testantia natum?

Quantāne diuino sapientia fluxerit ore
 At gens inuidia stimulis agitata malignis

Inst.

Insidiasq; DEO tendit, vitaq; parentem
 Perdere morte furit. quorū non inscius ante
 Quam diram subeat mortem (nam spontē
 subibat)

Mystica suprema instruxit solennia cœna.
 Qua, simul accubuit, surgēs deponit amictū,
 (Aspice) seruilig; modo sibi lintea cinxit.
 Mox vnda in peluim fusca, quam marmore
 fictam

In duro fluitare vides, dominusq; magi-
 sterq;

Ad terram abiectus caris (mirabile visu)
 Discipulis, sibi quos humiles delegerat ultro,
 Noluit, extergitq; pedes: neq; parcit Iudæ
 Ingrati tepida plantas perfundere lympha,
 Leniter & fœdas manibus cōtingere sanctis:
 Si molli at tactu valeant mitescere corda.

Tale ministerium domini sibi rore parantis
 Largifluo purgare pedum vestigia Petrus
 Abnuat ignarus rerum: sed voce magistri
 Corruptus, trepidas loturo nō modò plantas,
 Sed caput atque manus dictis parentibus of-
 fert.

Aspectu pia turba nouo stupefacta tremiscit,
 Inter se dubij nutant, & mente requirunt

Con-

Confusa taciti, qua sint mysteria tanta.
Solicita stat fronte timor, sub pectore corda
Marmoreo aut trepidant verè aut trepida-
re videntur.

Iam tempus fessos oculos demittere poscit:
Et qua circumstant acie spectare propinqua.
En Afro prima stantes in fronte columna
Marmore collucet, tereti molimine ad auras
Seque ferunt, gemmis similes splendentibus
amba:

Quarum utrunque caput niveum trabe mar-
mor Hymetti

Rupibus excisum premit, & fastigat acutum
Culmen, quod sacra impendens superimmi-
net ara.

Amplexo in spatio (cernis) viridiq; colore,
Atq; albo binas interlucere minores,
Virginis & propius genitricis ferre sacellum.
In medio extant paulum circūspice crustis
Limite dissectis lato fulgère amethesti
Circuitum. quantum pretij, quantum artis
in illo est?

Hoc redimita sedet miseris succurrere rebus
Sueta Dei mater: quam circū turba volucris
Caruleo ludit campo, dominamq; coronant.

Ipsa

Ipsa suum gremio cōplectitur in chlyta natum,
 Et reddi meritos illi latatur honores,
 Sequē colī vera gaudet pietate petentis
 Urbis, & externa magnis concursibus ora.

Si nescis hac piēta DEI genitricis imago
 Parte alia veteris templi per secula multa
 Illita concretis in calce coloribus haesit.
 Ast illam, simul antiqua statione relicta,
 In magis augustam placitum conscendere se-
 dem,

Cæmentis leuiter ferro circum undiq; caesis,
 Parietis & iusta depicti parte resecta,
 Nutantem mouere loco, iunctisq; coactam
 Inter se trabibus, ne qua labefacta satisfacat,
 Huc sacra innocuam pompa vexere, nouiq;
 Tollentes frontē in mediam inseruere sacelli.
 Votiuasq; aditu in dextro posuere tabellas:
 Innumeras viduus paries quas ante gerebat.
 Languentes illinc morbis huc tendere vul-
 tum,

Et meritas pulsas videas persoluere grates:
 Falsi quiq; graues tormentis sepe subacti
 Criminis irato vitarunt iudice pœnas.
 Aut qui bacchantes flāmas, celeres ūe ruinas
 Euasere; altis aut qui spumantia ripis

Flumi-

Flumina tranârunt, patrium vel gurgite
mersa

Tyrrheno incolumes littus tenuère carina.

Virginis effigiẽ contra sub formice surgit
Marmorea hinc spatii, atq; hinc aequalibus
ara.

Hanc velamen obit, tenui quod vellere seres
Contexunt: planum latis mantilibus a quor
Sternitur, ad terram villis qua candida
pendent.

Fulgorem dextraq; sacri, leuaq; thiaræ
Ordine gemmarũ terno iaculantur, & auri
Stare super duodena vides argentea signa
Bissenos Christi comitum referentia vultus.
Et tereti argento rutilas considerare flammæ.
Quas inter gentisq; decus, columenque re-
demptæ

Crux rutilat, vera inserto crucis aurea lig-
Non secus atq; adamas æstiu lumine solis
Percussus, tremulo circum fulgor coruscat.
Pulchrius at quanto fulgebis in æthere signũ
Iudicis aduentu magni? cum quatuor orbis
Partibus horribilem intendet tuba nuntia
cantum:

Terrificoq; replens mortalia corda pauore
Excit-

Excitos tumulis cineres animabit, & ossa.
 Ante ducem ceu vexillum, tu lucida caelos
 Descendens mille aligeris sublata ministris
 Omnipotens solē, & lunā, stellasq; micantes
 Victurus fulgore nouo, splendescere longē
 Te faciet, clara ferri candentis & instar,
 Semina quod flamma irradiant, sub luce
 videri.

Vt te qui talem Iudæus conspuit amens,
 Quæque iocum quondam gentes habuere
 superba,
 Nuper & infractā qui perdere fluctibus ausi,
 Fragmina vel rapidis, scelus ah: consumere
 flammis,

Aut ditem manibus prædā rapuere cruentis,
 Ingentis spectent hunc maiestatis honorem:
 Teque, ruumque probris doleant onerasse
 triumphum:

Ictibus & crebri pertundant pectora seris.
 Cetera diuerso splendent quæ secta colore,
 Nostris posse putas comprehendere marmora di-
 ctis?

Hæc puris certant niuibus candore Smarag-
 dos,

Hæc virides superant longē, flamasq; pyropi,
 Chry-

Chrysolitos giluo hæc referunt leuata nitore,
 Non nigrum hæc vincunt hebenum? non
 succina nigra?

At maculis alia innatis, guttisue notantur
 Aspersis, mira inter se iunguntur & arte,
 Signorumque nouis perstringunt lumina
 textis,

Quorum luce solum radiat, pariesque renidet,
 Ut Cilicis Imoli, Sicula aut conuallibus Enna
 Omnigenum arua plagis rident distincta co-
 lorum.

Ut calthæ areolis, violæue, albæue ligustri,
 Narcisci, cyanæue nitent gemantibus hortis
 Ut vario signante vias sub tegmine, lucent
 Textilia Arabiis illusa tapeta figuris.

Hæc tu, quiq; altis flores laquearibus ardent,
 Aspiciens mirare ultrò, nec quære moneri.

Tertius hæc decimus miracula præbuit urbi
 Gregorius, felix quo principe gaudet alūno
 Felsina, Romuleis quondam celebrata colonis.
 Nec tantum fama Ausoniis sese urbibus
 aquat:

Sed caput euexit nitidos super ætheris axes,
 Gregorius, leni magnum qui temperat orbem
 Imperio, durisque nefas compescit habenis,

Vimque

Vimq̄ domat, magnaq̄ prae mit ditione re-
belles,

Hunc Petri innixum solio pietasq̄, fidesq̄ue,
Sublimē attollunt humeris, hūc robore firmo
Sustentat magnis constans prudentia rebus.
Instaurans priscos hic religionis honores,
Impulsas furis gentes labefactaque regna
Erigere, aut firmare parans (vt cuiq̄ ruina
est)

Germanos qui sint verae pietatis alumni,
Euocat huc foetus, & qui vastata ruentis
Pannonia arua colūt: oris pubemq̄ Britannā
Expulsam patriis: multa mercede doceri (ri,
Quos iubet, & quorū vsus eget, victusq̄ iuua
Vt mox quisq̄ sua pretendat lumina genti,
Atq̄ atavis trito palantes limite sistat.
Huc quoq̄ telluris iussit plantaria Graia
Lecta vehi, oblitos repetāt vt culta sapes,
Et salua antiqua, liquido gratissima caelo
Qua fuit, assuescant dignos p̄ducere fructus.
Iudaica Christi cultum venientia in agrum
Labrusca virgulta colit, stirpisq̄ propagat
Degeneris latam, renouatq̄ ab origine vitē
Romanisq̄ docens septis ramos oleastri
Immissos oleae pingui ditescere bacca

G

Agla-

*A glacie teneros fœtus defendit & æstu,
 Vbertas frugum largos effundit acervos.
 Dumq̄ alius edunt stragem contagia terris,
 Indomitiq̄ furit non eluctabile lethi
 Imperiũ: miseri cumulat dum funera vulgi:
 Hinc nebulis longè pulsas, caligineq̄ atra
 Cœlestis puro diffunditur aère tractus,
 Almaq̄ Romanũ ad Tyberim, vicinaq̄ circũ
 Arua salus, roseo corpus perfusa decore,
 Et gressu validas ostentans ardua vires,
 Exultat, longa & populis dat munera vite
 Hæc teneram nutrit sobolem, iuuenumq̄
 valentes*

*Mobiliũ vario exercet certamine turmas,
 Diuinumq̄ senem florenti robore firmat:
 Exiit & grandem rugis, macieq̄ senectam,
 Pax euincta comas latiali incedit oliua
 Et tuta Ausonias traducit ad otia gentes.
 Longinquas eadem terra sublimibus alis
 Aëra p̄scindens vacuũ, penetrabit ad oras,
 Principete miseros cũ Gallica terratumultus
 Sedabit, regniq̄ sinu vera monstra vetusti
 Eiiciet: notis cum secl̄a Britannia terris,
 Et borea pulsata truci vicina Caledon,
 Orcades & sparsa Oceano tua iussa capeissent:*

Et

Et vaticani sacros è vertice ritus,
 Conuersis repetent animis, consultaq; patrū.
 Otunc quāta pias implebunt gaudia mētes?
 Quāmlongè, lateq; ferent se commoda pacis,
 Errans cū gelidos Rheni glaciales ad amnes,
 Atq; Albis, grex innumerus, Daciq; ferocis
 Flumina curua bibens, pastoris voce vocātis
 Audita tandem Romana in septa redibunt,
 Procumbent pedibus sanctis & Tybridis alto
 Antiquas puro mersabunt gurgite labes.
 Sublimi externa gentis quot sede locatus
 Hac populos media excipies testudine, pacē
 Aeternā, votisq; piis, lachrymisq; precantes?
 Quos veterū firmans vera pietate parērum
 Detrudes fœdas sectarum in tartara pestes.
 Quiq; salutarem reserāsti gentibus annum
 Sancte piis, veniaq; dedisti munera larga,
 Pectore tergemino religans discordia nexu
 Compones longa felicia secla quiete.

Talia narrabat rerum prudentior hospes:
 Cum subitò augustis indicta silentia templis:
 Gregoriusq; micās nitido candore ministris
 Argento, claris fultus, se sistit ad aram,
 Facturusque DEO solemnia sacra supremo.
 Inque vocaturus sacris sanctamq; parentem,

*Et te Graie pater quibus ipse sacrauerat adē
Aramque, & lectos famulos, pia verba pro-
fatur.*

*Tum medium latè visum se, scindere cælum:
Et summo insolitum delubri culmine lumen
Sidere, & aligerum celeres requiesse chorea.
Atria lata chorus permulcens dulce canentū
Compositas suavi ingeminant modulamine
voces:*

*Et quales niuei per prata recentia cyoni
Inflectunt liquido sacros gutture versus,
Implentur letis auida concentibus aures.
Pulsa modis, longumque tremens sonat aura
canoris.*

*Submissa repetunt albat exordia prima
Voce patres, terra populus procumbit, & vna
Gregorium votis omnes, precibusque sequun-
tur.*

ROBER.